

บทที่ 3

โครงสร้างและกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการคดีพิเศษและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศและประเทศไทย

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีลักษณะพิเศษ ก็คือการจัดโครงสร้างองค์กรที่มีอำนาจในกระบวนการที่เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีที่มีลักษณะพิเศษให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโครงสร้างองค์กรที่มีอำนาจดังกล่าวของแต่ละประเทศก็ได้กำหนดไว้แตกต่างกันออกไปตามพัฒนาการทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ๆ ในบทนี้จะเป็นการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรที่มีอำนาจในกระบวนการสอบสวนคดีพิเศษของต่างประเทศและประเทศไทย ซึ่งในส่วนของต่างประเทศนั้น ผู้เขียนได้แยกออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรก เป็นการศึกษาโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศ และส่วนที่สอง เป็นการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1 โครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศ

เป็นการศึกษาโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยรัฐต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งแต่ละรัฐต่างมีอำนาจอธิปไตย ทำให้มีระบบและการบริหารงานยุติธรรม 2 ระบบ คือ ระบบของแต่ละมลรัฐ และระบบของรัฐบาลกลาง โดยแต่ละมลรัฐต่างก็มีการออกกฎหมายบังคับใช้เองและมีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมรับผิดชอบ ตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาลและราชทัณฑ์

ในส่วนของรัฐบาลกลางก็มีการออกกฎหมายมาเพื่อใช้บังคับในรัฐบาลกลางเอง เช่น กฎหมายภาษีเงินได้บุคคล กฎหมายยาเสพติด กฎหมายศุลกากร กฎหมายความมั่นคงของประเทศ ฯลฯ เพื่อปกป้อง คุ้มครอง รักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศในภาพรวม อีกทั้งยังมีหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมแยกต่างหากจากมลรัฐ แต่หน่วยงานของรัฐบาลกลางจะมีอำนาจบังคับใช้

กฎหมาย (Law Enforcement) เฉพาะกฎหมายของรัฐบาลกลางเท่านั้น ไม่มีอำนาจเข้าไปบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐ

มลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น แต่ละมลรัฐจะมีกฎหมายไม่เหมือนกัน และในแต่ละมลรัฐก็มีตำรวจเพื่อที่จะบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐเอง ดังนั้น เมื่อมีกรณีการกระทำที่เป็นความผิดคาบเกี่ยวกัน เช่น เขียนจดหมายจากมลรัฐหนึ่งไปผู้ที่อยู่อีกมลรัฐหนึ่งและไปลักพาตัวที่อีกมลรัฐหนึ่ง เอาไปเก็บเรียกค่าไถ่ในอีกมลรัฐหนึ่ง ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกัน และไม่อยู่ในอำนาจของตำรวจมลรัฐใดมลรัฐหนึ่ง ดังนั้น จึงมีการสร้างระบบคดีพิเศษขึ้น ซึ่งคดีพิเศษในความหมายนั้นก็คือคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกลางของประเทศสามารถทำคดีได้หมดตั้งแต่ต้นจนจบ โดยไม่คำนึงว่าเป็นกฎหมายของมลรัฐหรือกฎหมายของรัฐบาลกลาง และตำรวจกลางที่ทำคดีพิเศษดังกล่าวนี้เรียกว่า FBI ย่อมาจาก Federal Bureau of Investigation จึงเห็นได้ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่แบ่งเป็นคดีธรรมดา และคดีพิเศษ เนื่องจากระบบรัฐธรรมนูญกำหนด และแบ่งกันตรงเขตอำนาจ¹

หน่วยงานสอบสวน FBI ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1908 โดยในระยะแรกมีอัตรากำลังเพียง 34 นาย รับผิดชอบคดีที่เกี่ยวข้องกับการเงินการธนาคาร การฉ้อโกง การลักพาตัว การลักขโมย การลักพาตัวคนต่างด้าว ต่อมาในปี ค.ศ. 1910 มีกฎหมายเกี่ยวกับการค้าหญิงออกมาใช้บังคับ หน่วยงานสอบสวน FBI ก็ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบดูแลอาชญากรรมประเภทนี้ด้วย ต่อมาเริ่มมีอัตรากำลังเพิ่มมากขึ้น เริ่มมีการจัดตั้งสำนักงานประจำพื้นที่ในเมืองใหญ่ ๆ หลายแห่ง ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1917 – 1919) หน่วยงานสอบสวน FBI เริ่มมีบทบาทช่วยเหลือในด้านการข่าวคนเข้าเมือง มีการจัดตั้งหน่วยตรวจพิสูจน์หลักฐานและการตรวจเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ จนในปี ค.ศ. 1924 สภาองเกรสได้มีมติให้รวมฐานข้อมูลของหน่วยงานสอบสวน FBI กับฐานข้อมูลของตำรวจเข้าด้วยกัน ทำให้หน่วยงานสอบสวน FBI กลายเป็นศูนย์กลางการตรวจเปรียบเทียบลายนิ้วมือของผู้ต้องสงสัยและสถิติคดีอาญาทั่วประเทศ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1932 – 1934 หน่วยงานสอบสวน FBI ได้รับมอบภารกิจให้ปราบปรามการลักพาตัวและมีขอบเขตอำนาจการสอบสวนเพิ่มมากขึ้น ได้รับการยกย่องว่าเป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายชั้นนำของประเทศสหรัฐอเมริกา มีอำนาจในการพกพาอาวุธปืนและทำการจับกุมคนร้ายได้หลากหลายขึ้น จนในที่สุด ในปี ค.ศ. 1935 ชื่อของหน่วยงานสอบสวน FBI ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เริ่มใช้อย่างเป็นทางการ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1960 สภาองเกรสได้ผ่านกฎหมายให้หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจหน้าที่ในการต่อสู้กับผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชน การขู่กรรโชก การพนัน อาชญากรรมบน

¹ จาก “การสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามมาตรฐานรัฐธรรมนูญ,” โดย วิษณุ เครืองาม, 2547, สลก.สาร ฉบับพิเศษ, 4-5.

อากาศยาน การให้สินบนในวงการกีฬา รวมทั้งการชุมนุมเรียกร้อง องค์การอาชญากรรม และกลุ่มแก๊งค์มาเฟียต่าง ๆ และในปี ค.ศ. 1970 ได้มีกฎหมายการบุกรุกและองค์กรนี้อาจกำหนดให้อำนาจหน่วยงานสอบสวน FBI ในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม โดยมีข้อหาสมคบคิดหรือให้การสนับสนุนร่วมกับการล่อซื้อซื้อขายและการใช้สายข่าวและสายลับเป็นเครื่องมือหลักในการสืบสวนสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในปี ค.ศ. 1982 สภาองเกรสมอบอำนาจให้หน่วยงานสอบสวน FBI สามารถปราบปรามคดีก่อการร้ายต่อชาวอเมริกันนอกประเทศสหรัฐอเมริกาได้และสามารถจับกุมผู้ต้องหาภายนอกประเทศได้

ในปี ค.ศ. 1993 หน่วยงานสอบสวน FBI มีการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรครั้งใหญ่ มีการนำเอาเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนพิเศษกว่า 600 นาย ซึ่งทำงานในด้านอำนวยการ ลงไปทำหน้าที่สืบสวนสอบสวน มีการปรับยุบสำนักงานให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น เน้นในเรื่องความร่วมมือระหว่างหน่วยรักษากฎหมายอื่นทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในต่างประเทศ ในปี ค.ศ. 1995 หน่วยงานสอบสวน FBI ได้จัดตั้งสถาบันบังคับใช้กฎหมายนานาชาติ (International Enforcement Academy) ขึ้นที่ประเทศฮังการี เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการและฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย และในปี ค.ศ. 1996 สภาองเกรสได้เพิ่มอำนาจหน้าที่ให้หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการจารกรรมทางเศรษฐกิจและคดีความรุนแรงในครอบครัว

หน่วยงานสอบสวน FBI สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) มีอัยการสูงสุด (Attorney General) เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) ดังนั้น อัยการสูงสุดจึงเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยงานสอบสวน FBI ด้วย

หน่วยงานสอบสวน FBI มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองวอชิงตัน ดี ซี (Washington D.C) สหรัฐอเมริกา มีสำนักงานประจำพื้นที่ (Field Office) จำนวน 56 แห่ง ทั่วสหรัฐอเมริกา และยังมีตำแหน่งเจ้าหน้าที่ประสานงานต่างประเทศอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมากกว่า 40 แห่ง โดยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของทางการสหรัฐอเมริกาและเจ้าหน้าที่ประเทศนั้น ๆ ในคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานสอบสวน FBI²

หน่วยงานสอบสวน FBI มีหัวหน้าหน่วยงาน คือ ตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ประธานาธิบดีแต่งตั้งผู้อำนวยการ FBI โดยคำแนะนำและความ

² จาก *ประวัติความเป็นมาของ FBI*, โดย ณรัชต์ เศวตนันท และ พ.ต.ท.ไพศิษฐ์ สังคหะพงศ์, 2543. อ้างถึงใน *การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรเพื่อควมมีประสิทธิภาพ: ศึกษากรณีกรมสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)* (น. 79-82), โดย วันนพ สมจินตนากุล, 2552, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

เห็นชอบของวุฒิสภา ผู้อำนวยการ FBI มีวาระการดำรงตำแหน่งได้สูงสุด 10 ปี นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งรองผู้อำนวยการ 1 ตำแหน่ง ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการ FBI และในแต่ละส่วนงานจะมีผู้ช่วยผู้อำนวยการ FBI เป็นหัวหน้าส่วนงานนั้น ๆ สำหรับสำนักงานประจำพื้นที่นั้น โดยปกติจะมีเจ้าหน้าที่ระดับเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนเป็นหัวหน้าส่วน เว้นแต่สำนักงานประจำพื้นที่ระดับใหญ่ เช่น ที่ลอสแอนเจลิส นิวยอร์ก วอชิงตัน ดีซี จะมีหัวหน้าส่วนเป็นระดับผู้ช่วยผู้อำนวยการ FBI ในส่วนสำนักงานทูตฝ่ายกฎหมายในต่างประเทศ (Legal Attache Office) ตั้งอยู่ในสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐในประเทศต่าง ๆ กว่า 40 แห่งทั่วโลก เปรียบเสมือนหน่วยงานสอบสวน FBI ในต่างประเทศ หัวหน้าส่วนงานเป็นเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวนพิเศษ แต่ใช้ชื่อเรียกตำแหน่งว่า เจ้าหน้าที่ทูตฝ่ายกฎหมาย (Legal Attache) มีอำนาจหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในต่างประเทศ ให้ความช่วยเหลือ ขอความช่วยเหลือในการสืบสวนสอบสวนคดีต่าง ๆ โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของคนอเมริกาและผลประโยชน์ของประเทศสหรัฐอเมริกา³

นอกจากนั้น ยังมีคณะกรรมการที่ปรึกษา (SAC Advisory Committee) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการ⁴

บุคลากรในหน่วยงานสอบสวน FBI ไม่มียศแต่มีคำนำหน้าว่า “Agent” ซึ่งแบ่งบุคลากรออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) Professional Support Personnel ได้แก่ เจ้าหน้าที่งานสนับสนุน เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ ช่างเทคนิค นักภาษาศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศ เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ นักบัญชีหรือนักวิศวกร เป็นต้น

(2) Special Agents เป็นผู้มีอำนาจเต็มในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในอำนาจของหน่วยงานสอบสวน FBI ซึ่งต้องมีคุณสมบัติเป็นคนสัญชาติอเมริกัน มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไปและมีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง สำเร็จการศึกษาขั้นต่ำในชั้นปริญญาตรีและจะต้องผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกอบรม The FBI Academy in Quantico ซึ่งจะสอนวิชาการเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว การฝึกการใช้อาวุธ ฯลฯ ซึ่งบุคลากรประเภทนี้มีอำนาจสืบสวน สอบสวนไม่เว้นแม้แต่ในเขตพื้นที่ทหาร โดยในการปฏิบัติงานนั้นเมื่อมีคดีเกิดขึ้นจะให้โอกาสตำรวจท้องถิ่นเข้าทำการปฏิบัติหน้าที่ก่อน 24 ชั่วโมง หากพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วยังไม่สามารถแก้ปัญหาก็จับกุมคนร้ายได้ หน่วยงานสอบสวน FBI จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่แทน

³ แหล่งเดิม. น. 82.

⁴ จาก บทบาทและอำนาจหน้าที่ของอัยการและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต) (น. 69), โดย ปิณฑพัลลภ วิศาลเสถียร, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ทันที ส่วนในเขตพื้นที่ทหารจะขยายระยะเวลาเป็น 48 ชั่วโมง เว้นแต่รัฐบาลกลางจะสั่งให้เข้าดำเนินการทันทีตั้งแต่เกิดเหตุ⁵

ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวน FBI มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ดังนี้⁶

Title 28, United States Code, Section 533 ให้อำนาจอัยการสูงสุดในการกำหนดให้เจ้าหน้าที่พิเศษของหน่วยงานสอบสวน FBI ทำการสืบสวนและฟ้องร้องอาชญากรต่อสหรัฐอเมริกา

Title 18, United States Code, Section 3052 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่พิเศษของหน่วยงานสอบสวน FBI เป็นการเฉพาะในการจับกุม พกพาอาวุธ และปฏิบัติการตามกฎหมายอาญา

Title 18, United States Code, Section 3107 ให้อำนาจเจ้าหน้าที่พิเศษของหน่วยงานสอบสวน FBI ในการจับโดยมีหมายจับสำหรับการกระทำความผิดต่อกฎหมายสหพันธรัฐ และให้อำนาจในการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่หน่วยงานสอบสวน FBI ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายอื่น ๆ หลายฉบับ

นอกจากนั้น Title 28, Code of Federal Regulations, Section 0.85 ยังให้อำนาจการสอบสวนและความรับผิดชอบอื่น ๆ แก่เจ้าหน้าที่หน่วยงานสอบสวน FBI รวมทั้งการเก็บรวบรวมแบบพิมพ์ลายนิ้วมือ และบันทึกข้อมูลประวัติการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของรัฐและท้องถิ่น การปฏิบัติงานของศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมแห่งชาติ และห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ของหน่วยงานสอบสวน FBI

การดักฟังโทรศัพท์ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวน FBI ไม่สามารถตัดสินใจดำเนินการด้วยตนเอง เนื่องจากถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยกฎหมายสหพันธรัฐ และถูกใช้เพียงสำหรับกรณีอาชญากรรมร้ายแรงและลัทธิการก่อการร้ายเท่านั้น

Title, United States Code, Section 2516 ได้ให้เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะต้องมีมูลเหตุที่น่าจะเป็น (Probable Cause) ซึ่งหากมีการดักฟัง จะทำให้ได้พยานหลักฐานของการกระทำความผิดอย่างอุกฉกรรจ์ของกฎหมายสหพันธรัฐ เมื่อผู้พิพากษาได้พิจารณามูลเหตุที่น่าจะเป็นแล้วก็จะสั่งให้ทำการดักฟังได้หรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่ามีเหตุผลพอเพียงสนับสนุนหรือไม่

⁵ จาก บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวน: ศึกษาตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 96-97), โดย วุฒิพงศ์ อารีราษฎร์, 2548, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁶ จาก การบูรณาการการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 63-64), โดย พิสิษฐ์ สถาณจนชัย, 2550, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หากมีการกระทำความผิดต่อกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายรัฐ และกฎหมายสหพันธรัฐ เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของท้องถิ่นและของแต่ละรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายของท้องถิ่นและของแต่ละรัฐ มิได้อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของหน่วยงานสอบสวน FBI และหน่วยงานสอบสวน FBI จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการสอบสวนดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การประสานงานด้วยความร่วมมือกันในการสอบสวน ซึ่งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของหน่วยงานสอบสวน FBI และของแต่ละรัฐมีการร่วมกันในการแก้ไขปัญหา มีการวางรูปแบบร่วมกันในการทำงาน เช่น การต่อสู้กับการก่อการร้าย เป็นต้น

หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจหน้าที่รักษากฎหมาย สืบสวนสอบสวนคดีความผิดต่อกฎหมายของรัฐบาลกลาง ปกป้องประเทศสหรัฐอเมริกาจากการก่อการร้าย ต่อต้านการลักลอบนำเข้าจากต่างประเทศ และยังมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือต่อหน่วยงานรักษากฎหมายอื่น ทั้งในระดับรัฐบาลกลาง ระดับมลรัฐ รวมทั้งหน่วยงานรักษากฎหมายของต่างประเทศ ปัจจุบันหน่วยงานสอบสวน FBI มีขอบเขตอำนาจในการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีข้อหาความผิดต่อรัฐบาลกลางกว่า 200 ประเภทคดี เช่น

- 1) การสืบสวนสอบสวนประวัติ ภูมิหลังของบุคคลซึ่งสมัครเข้ารับราชการในหน่วยงานสำคัญ
- 2) การละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำการอันมิชอบด้วยหน้าที่
- 3) การก่อการร้ายภายในประเทศ
- 4) การต่อต้านการลักลอบการนำเข้าภายในและภายนอกประเทศที่กระทบต่อความมั่นคง
- 5) องค์การอาชญากรรม
- 6) คดียาเสพติด
- 7) คดีที่มีความรุนแรง มีการขู่เชือดหัวทำร้ายต่อชีวิต เช่น คดีอาชญากรรมต่อเนื่อง คดีลักพาตัว คดีกระทำความผิดทางเพศแก่เด็กและเยาวชน คดีขู่เชือดหรือลอบทำร้ายประธานาธิบดี เป็นต้น
- 8) อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การฟอกเงิน การฉ้อโกงหรือขโมยทรัพย์สินเกี่ยวกับกิจการธนาคาร การทุจริตในวงราชการ คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น⁷

⁷ จาก ข้อมูลเกี่ยวกับเอฟบีไอ, โดย กองเพชร กุลสุจริต, 2551. อ้างถึงใน ประวัติความเป็นมาของ FBI, โดย ณรงค์ เสวตนันท์ และ พ.ต.ท.ไพศิษฐ์ สังคะพะวงศ์, 2543. อ้างถึงใน การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรเพื่อความมีประสิทธิภาพ: ศึกษากรณีกรมสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี) (น. 83). เล่มเดิม.

อำนาจในการสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับความผิดต่าง ๆ ของหน่วยงานสอบสวน FBI จะกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐและตามกฎหมายต่าง ๆ ที่ได้ให้อำนาจไว้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า หน่วยงานสอบสวน FBI มีความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ คือ การบังคับใช้กฎหมายของประเทศ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ เช่น การก่อวินาศกรรม การปฏิวัติ การเปลี่ยนสายลับให้แก่ประเทศอื่น เป็นต้น

ประการที่สอง ความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในหลายมลรัฐติดต่อกันหรือมีความคาบเกี่ยวกัน เช่น การปล้นทรัพย์หรือชิงทรัพย์ต่อเนื่องในหลายมลรัฐ เป็นต้น⁸

จะเห็นได้ว่า หน่วยงานสอบสวน FBI มีอำนาจควบคุมและรับผิดชอบการสอบสวนของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลางมากที่สุด โดยมีอำนาจสอบสวนการประกอบอาชญากรรมอันเป็นการละเมิดกฎหมายของมลรัฐทั้งหมดที่รัฐสภามิได้ให้อำนาจพิเศษต่อเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐบาลกลาง ซึ่งแตกต่างไปจากเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานรัฐบาลกลางอื่นซึ่งมีอำนาจอยู่อย่างจำกัด เช่น หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายด้านยาเสพติด (The Drug Enforcement Administration หรือ DEA) ซึ่งบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดของรัฐบาลกลาง เป็นต้น หน่วยงานสอบสวน FBI จะทำการสอบสวนคดีอาญาของมลรัฐในหลายกรณี รวมถึงองค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) การสอบสวนอาชญากรรมที่เรียกว่า อาชญากรรมคอปกขาว (White Collar Crime) โดยหน่วยงานสอบสวน FBI จะสรุปผลการสอบสวนต่ออัยการในกระทรวงยุติธรรมซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจฟ้องร้องผู้ต้องสงสัยในศาลมลรัฐ⁹

หน่วยงานสอบสวน FBI จะปฏิบัติงานขึ้นตรงต่ออัยการสูงสุด และจะต้องรายงานข้อค้นพบให้กับสำนักอัยการทั่วประเทศ การปฏิบัติงานของหน่วยงานสอบสวน FBI จะถูกตรวจสอบควบคุมโดยองค์กรหลายหน่วยด้วยกัน คือ คณะกรรมการฝ่ายวุฒิสภาและฝ่ายผู้แทนราษฎรในรัฐสภา ซึ่งจะทำให้การทบทวนงบประมาณ โครงการและการสืบสวนของหน่วยงานสอบสวน FBI และรายงานการสืบสวนของหน่วยงาน FBI ยังถูกตรวจสอบโดยกระบวนการยุติธรรมในระหว่างที่มีการไต่สวนในชั้นศาลด้วย นอกจากนี้ หน่วยงานสอบสวน FBI ยังถูกตรวจสอบและรายงานการปฏิบัติงานโดยสื่อมวลชนที่รายงานข่าวในประเทศอยู่เสมอ

⁸ จาก การคุ้มครองสิทธิของบุคคลกับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 40), โดย อารี อารยวัฒน์กุล, 2547, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁹ การบูรณาการการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 65). เล่มเดิม.

3.1.2 ประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งถือหลักว่า คำตัดสินควรอาศัยพยานหลักฐาน โดยในปี ค.ศ. 1872 ได้จัดให้มี “อัยการ” เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง โดยเป็นผู้ดำเนินคดีในนามของรัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศส มีการจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1922 โดยได้รับอิทธิพลมาจากเยอรมัน ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยนำแนวคิดเรื่อง Due Process มาใช้ โดยกำหนดหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ภายใต้อิทธิพลของระบบกฎหมายแองโกลอเมริกา (Anglo-America) ประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศที่มีจุดเด่นของระบบกฎหมายทั้งสองระบบ กล่าวคือ ระบบ Civil Law และระบบ Common Law อยู่ด้วยกัน

บุคลากรหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่น ได้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลยุติธรรม ซึ่งจะมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานอิสระ ไม่ขึ้นกับฝ่ายบริหาร มิได้สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ตำรวจขึ้นกับท้องถิ่น ส่วนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น รวมทั้งสำนักงานอัยการ เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยอัยการของประเทศญี่ปุ่นจะมีบทบาทอย่างสูงในกระบวนการยุติธรรมและดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกระทรวงยุติธรรม¹⁰

กระบวนการยุติธรรมในประเทศญี่ปุ่นมีกระทรวงยุติธรรมเป็นองค์กรหลักในการทำหน้าที่บริหารงานยุติธรรม โดยมีองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรม โครงสร้างของกระทรวงยุติธรรมประเทศญี่ปุ่นจะประกอบไปด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งสูงสุดในกระทรวงยุติธรรม โดยมีรัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายรัฐสภา (Parliamentary Vice-Minister Justice) และรัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายบริหาร (Administrative Vice-Minister Justice) เป็นตำแหน่งรองลงมา โดยรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายรัฐสภาจะได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกรัฐสภา ในขณะที่รัฐมนตรีช่วยว่าการฝ่ายบริหารจะได้รับการคัดเลือกจากพนักงานอัยการ¹¹

กระทรวงยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นมีหน่วยงานภายในแบ่งเป็นสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีและกรมต่าง ๆ อีก 7 กรม ประกอบด้วย กรมกิจการแพ่ง กรมกิจการอาญา กรมราชทัณฑ์

¹⁰ จาก “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น,” โดย ชาญเซาว์ ไชยานุกิจ และ ศิระ บุญกินนท์. (แปลและเรียบเรียง), 2541, *บทบัญญัติ*, 54(2), 145.

¹¹ จาก “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น,” โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2541, *บทบัญญัติ*, 52(2), 155.

กรมบำบัดฟื้นฟู กรมเสรีภาพพลเมือง และกรมตรวจคนเข้าเมือง โดยมีสำนักงานอัยการเป็นหน่วยงานที่แยกออกมาจากกรมอื่น ๆ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม¹²

การสอบสวนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่นนั้น หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา คือ เจ้าพนักงานตำรวจ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 191 บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะต้องทำการสอบสวนเมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น แต่พนักงานอัยการก็สามารถทำการสอบสวนได้ด้วยตนเองเช่นเดียวกัน โดยอัยการมีอำนาจทำการสอบสวนได้ในความผิดทุกประเภท ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายสำนักงานอัยการ มาตรา 6 วรรคหนึ่ง นอกจากนี้ เจ้าพนักงานธุรการอัยการเมื่อได้รับคำสั่งจากอัยการก็สามารถทำการสอบสวนได้ แต่โดยทั่วไปแล้วคดีที่พนักงานอัยการเริ่มทำการสอบสวนเองคือ คดีที่การกระทำความผิดมีความสลับซับซ้อนคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งคดีที่มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น¹³

จากแนวความคิดทางทฤษฎีที่ถือว่า อำนาจการสอบสวนและฟ้องคดีเป็นอำนาจอันมิอาจแบ่งแยกได้ (Inseparable Authority) เพราะการฟ้องคดีต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนและสอบสวนเป็นปัจจัยสำคัญ การสืบสวนสอบสวนเป็นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานและรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นเพียงเครื่องมือของการฟ้องร้องดำเนินคดี กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นจึงกำหนดให้อัยการซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ฟ้องคดีต่อศาลมีบทบาทในการตรวจสอบและควบคุมการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาด้วย ทั้งนี้เพราะในชั้นพิจารณาคดี อัยการเป็นผู้รู้วิธีการพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัย อัยการจึงควรรู้ถึงวิธีการสอบสวนเพื่อจะได้มีคำสั่งในคดีได้โดยถูกต้อง และสามารถตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจได้ หากอัยการไม่อาจสอบคำให้การพยานหรือรวบรวมพยานหลักฐานได้โดยอิสระแล้ว อัยการจำต้องอาศัยแต่เฉพาะการสอบสวนของตำรวจทั้งหมด ซึ่งการสอบสวนของตำรวจนั้นเป็นพยานบอกเล่าสำหรับอัยการ ทำให้อัยการไม่อาจแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการสอบสวนของตำรวจได้¹⁴

¹² From *The Criminal Justice System in Japan: Prosecution*. UNAFEI 103rd International Training Course, April 17, by Tomoko Akane, 1996. อ้างถึงใน *โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น* (น. 175). เล่มเดิม.

¹³ จาก *พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547: ศึกษากรณีมาตรการบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ทรงอิทธิพล* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 74), โดย พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล, 2549, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹⁴ *โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น*. เล่มเดิม.

อาจกล่าวได้ว่า การสอบสวนคดีอาญาเป็นกระบวนการทางกฎหมายซึ่งแยกออกจาก การปฏิบัติงานสืบสวนของตำรวจ จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมวิธีพิจารณาเพื่อให้คดีมีความน่าเชื่อถือ และสมเหตุสมผล และเพื่อให้การสอบสวนคดีอาญามีความยุติธรรม การสอบสวนคดีอาญาจึง ไม่ควรถูกแทรกแซงโดยอิทธิพลทางการเมือง อัยการซึ่งเป็นผู้มีความรู้ในทางกฎหมาย มีอำนาจ อิสระในเชิงอำนาจตุลาการ และได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่หลายประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติ หน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาได้ดีที่สุด และโดยที่ลักษณะอำนาจหน้าที่ของอัยการเป็นแบบกึ่ง ตุลาการ อัยการจึงได้รับความคุ้มครองและมีหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่ตาม Public Prosecutors Office Law ในมาตรา 14 กล่าวคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจควบคุมอัยการ ในการปฏิบัติงานได้เป็นการทั่วไป แต่การจัดการคดีและการสอบสวนในแต่ละคดี รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรมอาจควบคุมได้เฉพาะอัยการสูงสุดเท่านั้น แต่ไม่มีอำนาจควบคุมอัยการแต่ละคน¹⁵

จะเห็นได้ว่า อัยการญี่ปุ่นมีอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องอย่างกว้างขวาง แต่ในการ ใช้ดุลพินิจนั้น อัยการต้องได้รับการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นอัยการที่มีตำแหน่งสูงกว่า นอกจากนั้น ยังมีการควบคุมโดยคณะกรรมการตรวจสอบการฟ้องร้อง (Prosecution Review Commission) ซึ่งคัดแปลงมาจากระบบลูกขุนของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Grand Jury) เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องในการสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการโดยสะท้อนเจตนารมณ์แห่งพลเมือง แม้ คำตัดสินจะไม่มีสภาพบังคับและไม่ผูกพันอัยการ แต่ก็ยังเป็นเหตุสร้างความกดดันให้แก่อัยการ เจ้าของสำนวน และมีวิธีพิจารณาถึงการฟ้อง (Analogical Institute of Prosecution Through Judicial Action หรือ Quasi-Prosecution) ซึ่งผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษในความผิดบางประเภทสามารถร้องขอต่อ ศาล โดยยื่นคำร้องต่ออัยการที่สั่งไม่ฟ้องคดี ศาลสามารถบังคับให้นำคดีขึ้นสู่การพิจารณาโดย แต่งตั้งทนายความให้ทำหน้าที่แทนอัยการได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลมักไม่ก้าวล่วงดุลพินิจของ อัยการ¹⁶

สำนักงานอัยการนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระทรวงยุติธรรมญี่ปุ่น โดยอัยการจะเข้ามามีบทบาทในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มมีการกระทำความผิดอาญาจนกระทั่งบังคับตาม คำพิพากษา อัยการปฏิบัติภารกิจหลัก 5 ประการ คือ

(1) สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เสนอต่ออัยการโดย เจ้าพนักงานตำรวจ

¹⁵ แหล่งเดิม.

¹⁶ แหล่งเดิม.

(2) สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เอกชนได้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการหรือที่อัยการได้ทราบมาไม่ว่าจะโดยทางใด

(3) ฟ้องคดีอาญาต่อศาล อำนาจฟ้องผู้ต้องหาเป็นของอัยการเพียงองค์กรเดียว ตำรวจหรือผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีเองได้ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดีนั้น ใช้หลักปราศจากความสงสัย ดังนั้น อัตราการยกฟ้องในประเทศญี่ปุ่นจึงต่ำมาก

(4) ดำเนินการดูแลให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปโดยถูกต้อง ภายหลังศาลพิพากษา อัยการมีบทบาทที่สำคัญ คือ การสั่งการเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการบังคับตามคำพิพากษาของศาลนับแต่โทษปรับจนถึงประหารชีวิต หากปราศจากคำสั่งดังกล่าว การบังคับคดีมีอาจกระทำไม่ได้ และเมื่อเกิดปัญหาในชั้นบังคับคดี อัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยดำเนินการแล้วเสนอรายงานต่อศาลเพื่อขอความเห็นชอบต่อไป

(5) ปฏิบัติการอื่น ๆ ในฐานะผู้แทนหรือผู้รักษาผลประโยชน์ของมหาชน¹⁷

ปัจจุบันอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนอย่างไม่จำกัด กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นเปิดช่องให้มีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานอัยการได้ และพนักงานอัยการมีอำนาจเริ่มคดีเองได้แม้จะไม่มีผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ หากอัยการได้ทราบคดีไม่ว่าโดยทางใดก็ตามที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น อัยการจะดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีนั้นเองจนเสร็จ หรืออาจสั่งให้ตำรวจช่วยเหลือหรือร่วมมือในการสืบสวนสอบสวน หรือส่งเรื่องให้ตำรวจดำเนินการสืบสวนสอบสวนจนเสร็จก็ได้

โดยปกติแล้วหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปเป็นของเจ้าพนักงานตำรวจ แต่เนื่องจากการสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น อาชญากรหรือผู้ที่กระทำความผิดส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ค่อนข้างสูง ได้อาศัยโอกาสที่ตนเป็นผู้มีความรู้หรือโอกาสในวิชาชีพของตนในการประกอบอาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นจึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ (Special Investigation Division หรือ SID) ขึ้นในสำนักงานอัยการ มีการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความชำนาญพิเศษเป็นพิเศษเกี่ยวกับการปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ มีสำนักงานอยู่ที่เมืองโตเกียว เมืองโอซากา และเมืองนาโกยา หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษของเมืองโตเกียวและเมืองโอซากามีประวัติความเป็นมายาวนานและมีการสอบสวนในหลายกรณี ส่วนหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในเมืองนาโกยา ตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 1996

¹⁷ จาก “งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น,” โดย ทวีศักดิ์ ณะทะกั่วทุ่ง, รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, 86-87. อ้างถึงใน วิวัฒนาการการสอบสวนคดีอาญา: ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 30), โดย จิราธร เจริญวุฒิ, 2550, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษจะมีอัยการและผู้ช่วยอัยการซึ่งได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เป็นผู้ทำการสอบสวนในเบื้องต้น ซึ่งมีหลายเมืองที่มีแผนกปฏิบัติการเกี่ยวกับอาชญากรรมพิเศษ (Special Criminal Affairs Department) ดำเนินการเกี่ยวกับอาชญากรรมคอปกขาว หรือที่เรียกว่า “White Collar Crime”¹⁸

หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานอัยการชั้นต้นประจำเขตที่โตเกียว โอซากา มีผู้อำนวยการ 1 คน และรองผู้อำนวยการอีก 3 คน และพนักงานอัยการในกองอีกประมาณ 40 คน ในคดีใหญ่ ๆ ที่มีความสำคัญ ผู้อำนวยการจะมอบหมายให้มีหัวหน้าคณะทำงานขึ้นรับผิดชอบคดี หัวหน้าคณะทำงานจะคัดเลือกอัยการเข้าร่วมคณะทำงาน ในคดีดังกล่าว ผู้อำนวยการกอง รองผู้อำนวยการกอง และหัวหน้าคณะทำงานเท่านั้นที่รู้เรื่องในคดี เมื่อหัวหน้าคณะเริ่มสอบสวนคดีและสามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้จะกระจายข้อมูลไปยังคณะทำงานแล้วจึงดำเนินการสอบสวนต่อไป หลังจากนั้นเมื่อผู้อำนวยการกองเห็นว่าควรสอบสวนคดีต่อไปหรือควรจับกุมผู้ต้องหา ผู้อำนวยการกองจะปรึกษากับรองผู้อำนวยการกอง และรองผู้อำนวยการกองจะปรึกษากับหัวหน้าคณะทำงาน ซึ่งจะพิจารณาว่าควรจับกุมผู้ต้องหาหรือไม่ เมื่อเห็นว่าควรจับกุมจะปรึกษากับหัวหน้าสำนักงานอัยการอุทธรณ์ และอัยการสูงสุดต่อไป¹⁹

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น ได้ให้อำนาจอัยการในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดี ดังต่อไปนี้²⁰

1) อัยการมีอำนาจเริ่มคดีเองได้ แม้จะไม่มีผู้ใดร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการ หากอัยการทราบเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้น อัยการจะทำการสอบสวนคดีเอง และกฎหมายยังได้เปิดช่องให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการได้ เมื่ออัยการรับคำร้องทุกข์แล้วจะดำเนินการเอง หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนร่วมมือในการสอบสวนหรือส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไปจนเสร็จก็ได้ (มาตรา 193)

2) การใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ เช่น การออกหมายจับ คั่น หรือควบคุมผู้ถูกจับ แม้จะเป็นหน้าที่ของศาลโดยแท้ แต่ขั้นตอนบางส่วนก็เป็นภารกิจของอัยการด้วย กล่าวคือ การใช้มาตรการบังคับเป็นหน้าที่ของศาล โดยอัยการเป็นผู้ไต่ตรองตรวจสอบหมายจากที่ตำรวจร้องขอ

¹⁸ การบูรณาการการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 80-81). เล่มเดิม.

¹⁹ *The Criminal Justice System in Japan: Prosecution. UNAFEI 103rd International Training Course, April 17* (pp. 148-149). Op.cit.

²⁰ บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวน: ศึกษาตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 30-31). เล่มเดิม.

มาเพื่อที่จะเสนอต่อศาลต่อไป ไม่ใช่ตำรวจจะมายื่นคำร้องขอต่อศาลได้เลย ถ้าอัยการเห็นชอบก็ยื่นคำร้องต่อศาล แต่เมื่อเรื่องถึงศาลแล้ว ศาลอาจเห็นด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้าศาลเห็นด้วยกับความจำเป็นที่ต้องใช้มาตรการบังคับ ตำรวจจะเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าวภายใต้คำสั่งของอัยการ

3) อัยการในฐานะตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา โดยเอาผิดกับผู้กระทำความผิดและก็ปล่อยผู้บริสุทธิ์ จึงต้องมีความเป็นกลางซึ่งในบางครั้งอัยการอาจถอนฟ้องหรือปิดคดีโดยเหตุผลที่ว่าจำเลยบริสุทธิ์ หรือพยานหลักฐานที่รวบรวมยังไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลย อัยการก็จะปล่อยตัวจำเลยให้เป็นอิสระต่อไป และการเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ต่อศาล อัยการก็จะเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีต่อจำเลยด้วย (มาตรา 439(1))

4) ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา อัยการมีอำนาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้อย่างกว้างขวาง เช่น สอบสวนบุคคลใดเป็นผู้ต้องหาเพิ่มเติมจากการที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนไว้และในคดียุ่งยากซับซ้อนอัยการจะเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกว่าคดีธรรมดา โดยทั่วไป เช่น อาจจะเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานสอบสวนมาตรวจดูเป็นระยะ หรืออาจสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานบุคคลหรือผู้ต้องหา ผู้เสียหายมาซักถามเองก็ได้²¹

5) การสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (Economics Crime) เช่น ความผิดเกี่ยวกับธุรกิจธนาคาร (Banking Transaction) คดีเกี่ยวกับธุรกิจคอร์รัปชันในระบบราชการชั้นผู้ใหญ่ (Bribery Committed by High Government Officials)²²

ในแง่การสอบสวนคดีอาญานั้น ทั้งอัยการและตำรวจต่างมีอำนาจทำการสอบสวน ไม่มีเส้นแบ่งว่าหน่วยงานใดทำการสอบสวนคดีประเภทใด แต่พิจารณาในแง่บุคลากร กล่าวคือ อัยการมีน้อยเพียงประมาณ 1,200 คน ในขณะที่ตำรวจมีประมาณ 260,000 คน โดยทั่วไปตำรวจจึงทำการสอบสวนคดีทั่ว ๆ ไป กล่าวได้ว่าคดีส่วนใหญ่ตำรวจเป็นผู้เริ่มต้นทำการสอบสวน ในขณะที่อัยการจะทำการสอบสวนเฉพาะคดีสำคัญประเภทที่เรียกว่าคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปการที่หน่วยสอบสวนคดีพิเศษในสำนักงานอัยการและตำรวจต่างทำการสอบสวนคดีความผิดเดียวกันนั้นไม่เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นเจ้าพนักงานหรือข้าราชการชั้นสูงใหญ่นั้น มักเข้าร้องทุกข์ต่ออัยการมากกว่าต่อตำรวจ ในขณะที่คดีประเภทอื่นจะเข้าร้องทุกข์ต่อตำรวจ แต่หากอัยการทำการสอบสวนเอง และตำรวจได้รับแจ้งเหตุและทำการสอบสวนด้วยนั้น ตามปกติอัยการจะร่วมมือกับตำรวจตั้งแต่เริ่มต้นคดีในคดีที่มีความสำคัญ ตำรวจเมื่อเริ่ม

²¹ งานอัยการของประเทศไทยใน (น. 104-106). เล่มเดิม.

²² จาก “รายงานการศึกษาฐาน ฝึกรอบรม ประชุมและสัมมนา ณ ประเทศไทยใน,” โดย เข็มชัย ชูวงศ์, 2530, อัยการนิเทศ, 49, 392-393.

สอบสวนคดีจะปรึกษากับอัยการซึ่งหากอัยการได้เริ่มสอบสวนคดีด้วยเช่นนั้น จะร่วมมือกันสอบสวนและแบ่งแยกหน้าที่ในคดีนั้น²³

จากที่กล่าวมาถึงหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษในประเทศญี่ปุ่นส่วนใหญ่แล้วหน่วยงานดังกล่าวจะทำการสืบสวนสอบสวนในคดีที่มีความสลับซับซ้อน คดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ หรือคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นข้าราชการระดับสูง ฯลฯ ทั้งนี้หน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากถ้าปล่อยให้พนักงานตำรวจในการทำหน้าที่สอบสวนก็จะทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพเนื่องจากการปฏิบัติงานของตำรวจไม่มีความเป็นอิสระเหมือนหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษ เพราะต้องปฏิบัติตามได้คำสั่งของข้าราชการระดับสูง หรือสมาชิกรัฐสภา ฯลฯ จึงไม่สามารถดำเนินการสอบสวนได้อย่างมีอิสระและประสิทธิภาพที่แท้จริง

3.2 กฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศ

เป็นการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐลิทัวเนีย และสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 สาธารณรัฐลิทัวเนีย

สาธารณรัฐลิทัวเนีย (Republic of Lithuania) มีระบบการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีประธานาธิบดีเป็นประมุขของประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญปัจจุบัน

ภายหลังจากการที่สาธารณรัฐลิทัวเนียกลับมามีอิสรภาพอย่างแท้จริงในปี 1990 ได้มีการปฏิรูปโครงสร้างของรัฐบาล โดยมุ่งเน้นไปที่ปัญหาการทุจริตในหน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น มีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องกับการต่อต้านการกระทำผิดอาญาเหล่านี้ แต่ไม่มีหน่วยงานกลางที่จะเป็นกลไกในการประสานงานกับการตรวจสอบการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารได้ให้ความสนใจกับการเพิ่มขึ้นของการกระทำการทุจริตเป็นอย่างมาก ซึ่งนักลงทุนต่างชาติ องค์กรของสหภาพยุโรป และองค์กรระหว่างประเทศ ต่างก็มีความกังวลเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นอันตรายนี้

เมื่อมีการประเมินผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจึงได้จัดตั้งหน่วยงานสอบสวนพิเศษ (Special Investigation Service) ขึ้นเป็น

²³ The Criminal Justice System in Japan: Prosecution. UNAFEI 103rd International Training Course, April 17 (p. 149). Op.cit.

หน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย อยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย (จนถึงเดือนพฤษภาคม 2000) การจัดตั้งหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหน่วยใหม่แห่งนี้ ทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะสามารถต่อสู้กับคอร์รัปชันในภาครัฐได้ ภารกิจหลักของหน่วยงานสอบสวนพิเศษ คือ การลดการขยายตัวของการทุจริตในภาครัฐ ด้วยการจัดกิจกรรมหรือภารกิจที่ประสบความสำเร็จ มีบุคลากรที่มีความเป็นมืออาชีพ บุคลากรของหน่วยงานสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายแห่งอื่นมาก่อน และมีคนรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งจบการศึกษาด้านกฎหมายมาร่วมกันพัฒนาศักยภาพให้สามารถต่อสู้กับปัญหาคอร์รัปชันทั้งภายในสาธารณรัฐลิทัวเนียและต่างประเทศ ด้วยความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าในช่วงแรกของการดำเนินการของหน่วยงานสอบสวนพิเศษจะก่อให้เกิดการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดหรือการทุจริต แต่ก็เห็นได้ชัดว่าการบังคับใช้กฎหมายในการตรวจสอบและสอบสวนยังไม่เพียงพอที่จะต่อสู้กับการทุจริต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์และตรวจสอบระบบการทำงานของการบริหารภาครัฐเพื่อที่จะไม่เกิดโอกาสให้มีการกระทำการทุจริต ซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตนั่นเอง

การวิเคราะห์กิจกรรมต่อต้านการทุจริตนำไปสู่การขยายภารกิจอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวนพิเศษ และสร้างความมั่นใจมากขึ้นด้วยการพัฒนาและเพิ่มมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต นอกจากนี้หน่วยงานสอบสวนพิเศษยังได้ถูกแยกออกจากกระทรวงมหาดไทยเพื่อให้เกิดความเป็นอิสระและเป็นธรรมในการดำเนินการ

ต่อมาเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม ปี 2000 สภาได้ผ่านกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนพิเศษ และให้หน่วยงานสอบสวนพิเศษกลายเป็นหน่วยงานอิสระจากฝ่ายบริหาร รับผิดชอบต่อประธานและรัฐสภาของสาธารณรัฐลิทัวเนีย มีหน้าที่ในการตรวจสอบและสอบสวนการทำความผิดและการพัฒนาและใช้มาตรการการป้องกันการทุจริต

เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2002 หน่วยงานสอบสวนพิเศษได้จัดตั้งหน่วยเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต และรัฐสภาได้ผ่านกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการทุจริต กฎหมายได้ถูกร่างอยู่บนพื้นฐานของการก่อตั้งหน่วยงานสอบสวนพิเศษ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการต่อสู้กับปัญหาคอร์รัปชันมากขึ้น กฎหมายนี้สร้างมาตรการในการบ่งชี้และแก้ไขสาเหตุและโอกาสในการกระทำการทุจริต รวมทั้งการวิเคราะห์ความเสี่ยงในการกระทำการทุจริต การประเมินผลของกฎหมายและร่างกฎหมายในการต่อต้านการทุจริต และการให้ความรู้และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการต่อต้านการทุจริตให้ประชาชน

ในเดือนกรกฎาคม 2002 หน่วยงานสอบสวนพิเศษได้จัดตั้งหน่วยป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยให้มีหน้าที่เกี่ยวกับการประเมินการต่อต้านการทุจริต การตรวจสอบ

การดำเนินการตามมาตรการ โครงการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ การเตรียมความพร้อมของมาตรการในการประเมินความน่าจะเป็นของการทุจริต การวิเคราะห์โอกาสในการกระทำ การทุจริตและต่อต้านการทุจริต การสร้างความรับรู้และสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชน

ผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานสอบสวนพิเศษจะเป็นผู้กำหนดระบบการบริหารงานของแต่ละหน่วยงาน การเปิดโอกาสให้กับการทุจริตและการกระทำผิดต่อหน่วยงาน ให้เหตุผล ข้อสรุป และข้อเสนอ และประเมินผลประสิทธิภาพของกฎหมายในการต่อต้านการทุจริตโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่มีแนวโน้มที่จะทุจริต และข้อสรุปเพื่อการพัฒนา

หน่วยงานสอบสวนพิเศษได้ให้ความร่วมมือกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง ฝ่ายรับเรื่องร้องเรียนซึ่งก่อตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 2002 ได้ดำเนินการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนจากประชาชน ไม่ว่าจะเป็นร้องเรียนด้วยตนเองหรือส่งมาทางไปรษณีย์หรือส่งต่อมาจากหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ หน่วยงานสอบสวนพิเศษจะส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการต่อต้านการทุจริตด้วยการรายงานการพบเห็นการกระทำการทุจริตหรือหลีกเลี่ยงการกระทำที่จะก่อให้เกิดการทุจริต²⁴

หน่วยงานสอบสวนพิเศษของสาธารณรัฐลิทัวเนียจึงเป็นหน่วยงานในการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Agency) ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต (Corruption – Relate Criminal Acts) และเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาเครื่องมือและมาตรการที่จะใช้ในการป้องกันการทุจริต

ในการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานสอบสวนพิเศษนั้น สาธารณรัฐลิทัวเนียได้ตรา รัษฎบัญญัติการสอบสวนพิเศษ (Law on the Special Investigation Service , 2000) ซึ่งรับรองโดยผ่านเป็นกฎหมายทางรัฐสภาของสาธารณรัฐลิทัวเนีย รัษฎบัญญัตินี้ได้กำหนดเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวนพิเศษไว้โดยสรุปดังนี้²⁵

(1) การกำหนดภารกิจของหน่วยงานสอบสวนพิเศษ (Task of the Special Investigation Service) รัษฎบัญญัติการสอบสวนพิเศษ ได้กำหนดภารกิจและหน้าที่ของหน่วยงานสอบสวนพิเศษไว้ โดยให้มีการกิจในการคุ้มครองและปกป้องบุคคล สังคม และรัฐ จากการทุจริต

²⁴ *Special Investigation Service of the Republic of Lithuania*. Retrieved January 20, 2015, from <http://www.stt.lt/en/>

²⁵ การคุ้มครองสิทธิของบุคคลกับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 55-57). เล่มเดิม.

และจะดำเนินการป้องกันและตรวจสอบการทุจริต²⁶ และให้หน่วยงานสอบสวนพิเศษมีหน้าที่ดังต่อไปนี้²⁷

(1.1) ปฏิบัติการในการสืบสวนสอบสวน และป้องกันการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา

(1.2) ดำเนินการในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี ในการสืบสวนการกระทำทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา

(1.3) ประสานงานกับหน่วยงานที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด

(1.4) เก็บ รวบรวม วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตเกี่ยวกับสังคมและเศรษฐกิจ

(1.5) เตรียมเครื่องมือและมาตรการอื่นๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการป้องกันการทุจริต

(1.6) ร่วมมือกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่นๆ เพื่อกำหนดมาตรการในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรม

(1.7) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานและเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทำเป็นหนังสือเสนอต่อประธานาธิบดี และประธานรัฐสภา อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

(2) โครงสร้างและการบริหารจัดการหน่วยงานสอบสวนพิเศษ (The Structure and Administration of the Special Investigation Service) รัฐบัญญัติการสอบสวนพิเศษได้กำหนดโครงสร้างและการบริหารจัดการ และทีมงานของหน่วยงานสอบสวนพิเศษไว้ ดังนี้

(2.1) ได้กำหนดให้การจัดตั้งและยุบเลิกหน่วยงานสอบสวนพิเศษ ให้ตราเป็นกฎหมาย และให้หน่วยงานสอบสวนพิเศษประกอบไปด้วยคณะกรรมการ (Board) กอง (Divisions) สาขา (Branches) และหน่วยอื่นๆ (Other Units) โดยการจัดตั้ง เปลี่ยนแปลง หรือยุบเลิกหน่วยงานของหน่วยงานสอบสวนพิเศษ หรือจำนวนบุคลากร จะต้องได้รับการอนุมัติโดยผู้อำนวยการของหน่วยงานสอบสวนพิเศษ (Director of the Service)²⁸

(2.2) กำหนดให้บุคลากรของหน่วยงานสอบสวนพิเศษ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ข้าราชการ และลูกจ้างตามสัญญา สถานะของบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่สอบสวนพิเศษจะได้รับการ

²⁶ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. Article 7.

²⁷ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. Article 8.

²⁸ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. Article 9.

จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่เกี่ยวกับการบริการประชาชนและกฎหมายการสอบสวนพิเศษ ส่วนสถานะของข้าราชการจะได้รับการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริการประชาชน สำหรับสถานะลูกจ้างให้เป็นไปตามกฎหมายแรงงานและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนขั้นตอนของการแต่งตั้งและถอดถอน การพักการปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบทางวินัยของเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริการประชาชน²⁹

(3) สิทธิและหน้าที่ของพนักงานสอบสวนพิเศษ (Rights and Duties of the Officers of the Special Investigation Service) รัฐบาลยุติการสอบสวนพิเศษ ได้กำหนดสิทธิ (Rights) หน้าที่ (Duties) และข้อจำกัดในการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนพิเศษไว้ดังต่อไปนี้

(3.1) พนักงานสอบสวนพิเศษมีหน้าที่ติดตามผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดอาญา การป้องกันอาชญากรรมที่จะถูกกระทำความผิด การพิสูจน์ยืนยันข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของพนักงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การติดต่อเชื่อมโยงกับองค์กรอาชญากรรม หรือการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานประจำการอื่นที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย โดยพนักงานสอบสวนพิเศษจะต้องแสดงตราหรือบัตรประจำตัวที่ให้อำนาจ โดยให้พนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิดังต่อไปนี้

1) ตรวจสอบเอกสารข้อมูลของบุคคล และส่งบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดอาญาไปยังหน่วยงานสอบสวนพิเศษหรือสำนักงานตำรวจ

2) ในกรณีที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย พนักงานสอบสวนพิเศษมีอำนาจใช้อาวุธ วิธีการพิเศษ (Special Means) หรือบังคับโดยวิธีอื่น

3) เมื่อสืบสวนการกระทำความผิดอาญา หรือมีข้อมูลอันมีเหตุสมควรมีการวางแผนเพื่อประกอบอาชญากรรม อาชญากรรมกำลังกระทำ หรือได้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิเข้าไปในเคหสถาน สถานประกอบการ หน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ โดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง ในระหว่างเวลาราชการหรือเวลาใด ๆ ถ้ามีตัวแทนของผู้บริหารองค์กรหรือเจ้าของหรือตัวแทนเข้าไปด้วย

4) ในกรณีตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย พนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิเปิดเคหสถานหรือยานพาหนะโดยใช้กำลังได้

5) ในการติดตามผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดอาญา หรือในการส่งบุคคลซึ่งต้องการได้รับความช่วยเหลือทางการแพทย์ไปยังโรงพยาบาล พนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิใช้ยานพาหนะและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นของวิสาหกิจ หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลธรรมดา โดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง ยกเว้นว่ายานพาหนะนั้นจะเป็นของคณะทูตต่างประเทศ หรือของตัวแทนกงสุล

²⁹ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. Article 10.

ถ้ามีการร้องขอของเจ้าของยานพาหนะ หรือผู้ควบคุมยานพาหนะ พนักงานสอบสวนพิเศษต้องทำหนังสือตามแบบฟอร์มซึ่งกำหนดโดยผู้อำนวยการสอบสวนพิเศษกำหนดไว้ให้ และหากมีความเสียหายเกิดขึ้น จะต้องมีการชดเชยความเสียหายนั้นซึ่งจ่ายจากกองทุนการสอบสวนพิเศษ

6) ในการติดตามบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดอาญา ซึ่งปิดบังให้รอดพ้นจากหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำอาชญากรรมขึ้น พนักงานสอบสวนพิเศษมีอำนาจที่จะหยุดยานยนต์และตรวจสอบเอกสารของผู้ขับขี่ ผู้โดยสาร และตรวจสอบสินค้าและสิ่งของอย่างอื่นในยานพาหนะนั้น

7) ในทางการสืบสวนหรือติดตามผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดอาญา พนักงานสอบสวนพิเศษสามารถใช้แฟลชน้ำเงิน และสัญญาณเสียงของรถยนต์ตามวิธีการที่กำหนด

8) พนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือคำอธิบายจากบุคคลเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา ซึ่งได้วางแผนที่จะกระทำ ได้กระทำ หรือกำลังกระทำ และเกี่ยวกับการละเมิดกฎหมายอื่น ๆ

9) เมื่อสืบสวนการกระทำความผิดอาญา หรือมีข้อมูลว่าความผิดอาญาได้ถูกวางแผนจะกระทำ กระทำลง หรือกำลังกระทำ พนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิตรวจสอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเงิน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ในวิสาหกิจ หน่วยงาน และองค์กรทุกประเภท

10) ปฏิบัติการอื่น ๆ ตามที่พนักงานสอบสวนพิเศษสามารถกระทำได้ตามกฎหมาย

(3.2) พนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดน สุลกากร หรือสถานที่อื่น หากมีการแสดงตราและบัตรประจำตัวที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนพิเศษมีสิทธิที่จะกระทำการต่อไปนี หากมีเหตุสมควร

1) ตรวจสอบเอกสารของปัจเจกชน และของเจ้าหน้าที่ วิธีการขนส่งและสินค้าต่าง ๆ

2) หน่วงเหนี่ยวผู้ละเมิดกฎหมายของศุลกากรและการข้ามแดน และตรวจค้นตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการควบคุมบุคคล และส่งบุคคลเหล่านั้นไปยังตำรวจหรือหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ

3) หยุดและตรวจสอบการขนส่ง และยึดเอกสารตามข้อกำหนด

4) ปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนพิเศษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย³⁰

³⁰ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. Article 13.

(3.3) ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนพิเศษต้องกระทำการดังนี้

- 1) ต้องมีความซื่อสัตย์ตามคำปฏิญาณในการทำหน้าที่
- 2) เมื่อได้รับรายงานหรือการบอกกล่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมซึ่งมีการวางแผนหรือได้กระทำ หรือมีการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือมีพยานเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา พนักงานสอบสวนพิเศษต้องมีมาตรการโดยไม่ชักช้าที่จะป้องกันอาชญากรรมที่ได้มีการวางแผนนั้น หรือการละเมิดกฎหมายอื่น ๆ และรายงานเหตุการณ์ให้ตำรวจทราบ
- 3) ปกป้องรัฐและความลับของทางราชการ
- 4) รับรองสิทธิและผลประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลที่ถูกควบคุม คุมขัง และให้การช่วยเหลือเบื้องต้น และการช่วยเหลือต่อเหยื่ออาชญากรรม และการละเมิดกฎหมาย และบุคคลที่ขาดการช่วยเหลือในรัฐ³¹

3.2.2 สาธารณรัฐแอฟริกาใต้

สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ได้จัดตั้งหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่สำคัญ คือ หน่วยสอบสวนพิเศษของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (The Health of Special Investigation Unit of Republic of South Africa) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก (Most Powerful Investigation)

หน่วยสอบสวนพิเศษของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ได้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบัญญัติการสอบสวนพิเศษและศาลพิเศษ ค.ศ. 1996 (The Special Investigating Units and Special Tribunal Act 74 of 1996) ซึ่งรัฐบัญญัตินี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อใช้อำนาจทางกฎหมายอาชญากรรมวิฤตการณ์การเติบโตอย่างรวดเร็วของการบริหารงานที่ไม่ชอบ (Maladministration) การคอร์รัปชัน (Corruption) และการใช้เงินและทรัพย์สินของรัฐโดยไม่เหมาะสม (Misappropriation of Public Money and Public Property)

หัวหน้าหน่วยสอบสวนพิเศษ (The Head of Special Investigating Unit หรือ SIU) คือผู้พิพากษา Williem Health ได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีเนลสัน แมนเดลา (Nelson Mandela) เมื่อวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1997 หน่วยสอบสวนพิเศษนี้ได้ตั้งขึ้นเพื่อเพิ่มเครื่องมือในการตรวจสอบของรัฐ และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวน

ในการก่อตั้งหน่วยสอบสวนพิเศษ รัฐบัญญัติการสอบสวนพิเศษและศาลพิเศษ มาตรา 2(2) ได้มอบให้หน่วยงานนี้มีการปฏิบัติงานในการตรวจสอบการบริหารจัดการให้ถูกต้อง และปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินและทรัพย์สินสาธารณะ (Public Money and

³¹ Republic of Lithuania Law on the Special Investigation Service. Article 14.

Public Property) การกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (A Wide Field of Unlawful Conduct) คอรัปชัน (Corruption) และการบริหารจัดการที่ไม่ชอบ (Maladministration) แต่หน่วยสอบสวนพิเศษนี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนการกระทำผิดเหล่านี้เท่านั้น ยังทำหน้าที่ดำเนินการทางแพ่ง (Civil Proceeding) กับคู่ความในศาลพิเศษ (Special Tribunal) ด้วย

(1) องค์ประกอบของหน่วยสอบสวนพิเศษ หน่วยสอบสวนพิเศษของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ประกอบด้วยหัวหน้าหน่วย 1 คน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี (Appointed by President) และมีผู้ช่วย (Assisted) โดยบุคคลต่อไปนี้

(1.1) ตัวแทนด้านกฎหมาย (Legal Representatives) จำนวน 7 คน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีความรู้และผู้มีประสบการณ์ด้านการเป็นทนายความ และที่ปรึกษากฎหมาย (Attorneys and Advocates) ซึ่งมีประสบการณ์และเชี่ยวชาญด้านต่อต้านคอรัปชัน (Anti – Corruption) และต่อต้านการบริหารจัดการที่ไม่ชอบ (Anti – Maladministration) การสืบสวน (Investigations) และการดำเนินคดีแพ่งต่อศาล (Bring Civil Actions Before the Tribunal)

(1.2) ทีมงานผู้มีประสบการณ์ด้านการสืบสวน (A Team of Experience Investigators) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินการสืบสวนคดีอาญาเกี่ยวกับด้านพาณิชย์ (Specialists in the Investigation of Criminal Activity in the Commercial Sphere)

(1.3) ผู้จัดการด้านการเงิน (A Financial Manager) ซึ่งมีผู้ช่วยเป็นนักบัญชีจำนวน 3 คน และทีมงาน (Staff) ซึ่งมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ (Administration) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้จะช่วยสอบสวนตามความเชี่ยวชาญของแต่ละบุคคล

(1.4) ผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ (A Computer Expert) เพื่อเป็นการส่งเสริมความมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยสอบสวนพิเศษ ได้มีการขยายระบบฐานข้อมูลที่ออกแบบโดยหน่วยสอบสวนพิเศษ ซึ่งได้รับความร่วมมือประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างหน่วยสอบสวนพิเศษและหน่วยงานสำคัญ ๆ หลายหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานตำรวจแอฟริกาใต้ (South African Police Services) สำนักงานเกี่ยวกับคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (Office for Serious Economic Offences) สำนักงานอัยการ (The Public Prosecutor's Office) สำนักงานการโอนกรรมสิทธิ์ (The Deeds Office) สำนักงานจดทะเบียนบริษัท (The Register of Companies) สถาบันทางการเงินจำนวนมาก (Numerous Financial Institution) และหน่วยงานพิเศษอื่นๆ ที่ถูกก่อตั้งโดยรัฐบาล (Other Special Unit Established by Government)³²

³² การคุ้มครองสิทธิของบุคคลกับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) (น. 60-69). เล่มเดิม.

(2) ฐานความผิดที่อยู่ในอำนาจการดำเนินการสืบสวนสอบสวนของหน่วยสอบสวนพิเศษ รัษฎบัญญัติการสอบสวนพิเศษและศาลพิเศษ ก.ศ. 1996 มาตรา 2³³ บัญญัติให้ประธานาธิบดีเป็นผู้ตั้งหน่วยสอบสวนพิเศษและศาลพิเศษ ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 2(a) ให้ประธานาธิบดีตั้งหน่วยสอบสวนพิเศษเพื่อรับคำสั่งสืบสวนเรื่องที่เกี่ยวข้อง และส่งเรื่องให้หน่วยสอบสวนพิเศษทำการสืบสวนสอบสวน และมาตรา 2 (b) ให้ประธานาธิบดีตั้งศาลพิเศษ (Special Tribunal หรือ ST) ศาลเดียวหรือหลายศาลให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาอาชญากรรมที่พิพาทกันทางแพ่งที่เกี่ยวกับการสอบสวนพิเศษของหน่วยสอบสวนพิเศษ ส่วนฐานความผิดที่อยู่ในข่ายความรับผิดชอบของหน่วยสอบสวนพิเศษนั้น มีกำหนดไว้ในอนุมาตรา 2 ของมาตรา 2 ซึ่งหากประธานาธิบดีเห็นว่าเรื่องที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับฐานความผิดตามมาตรา 2 (2) แล้ว ก็จะประกาศราชกิจจานุเบกษา (Government Gazette) ให้เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่สอบสวนโดยหน่วยสอบสวนพิเศษ แต่หากเรื่องที่เข้าข่ายเป็นความผิดตามมาตรา 2(2) ดังกล่าว เกิดขึ้นในเขตความรับผิดชอบของจังหวัด (Province) ประธานาธิบดีจะใช้อำนาจนี้ได้ต่อเมื่อได้ปรึกษาหรือได้รับการร้องขอจากผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในมาตรา 2(2) กำหนดลักษณะของฐานความผิดที่ประธานาธิบดีจะใช้อำนาจกำหนดให้เป็นการสอบสวนพิเศษได้ ดังต่อไปนี้

(2.1) การบริหารจัดการโดยมิชอบที่ร้ายแรง ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐใด ๆ

(2.2) การปฏิบัติไม่เหมาะสม หรือผิดกฎหมายโดยนายจ้าง (Employer) ของหน่วยงานของรัฐใด ๆ

(2.3) การใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินของรัฐโดยไม่เหมาะสม

(2.4) การแสวงหาผลประโยชน์ที่ผิดกฎหมายและผิดปกติ การกระทำธุรกรรม การใช้มาตรการหรือการปฏิบัติที่มีผลต่อทรัพย์สินของรัฐ

(2.5) กระทำการโดยเจตนา หรือประมาททำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของรัฐ

(2.6) คอร์รัปชันเกี่ยวกับการดำเนินการในหน้าที่ในองค์กรของรัฐ

(2.7) การปฏิบัติการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่เหมาะสมของบุคคลใด ๆ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อผลประโยชน์ของรัฐ

³³ Special Investigating Units and Special Tribunals Act No. 74 of 1996, Section 2, President May Establish Special Investigating Units and Special Tribunals.

(3) หน้าที่ของหน่วยสอบสวนพิเศษของแอฟริกาใต้ (Function of Special Investigation Unit) รัฐบัญญัติการสอบสวนพิเศษและศาลพิเศษ ค.ศ. 1996 มาตรา 4³⁴ ได้กำหนดหน้าที่ของหน่วยสอบสวนพิเศษ ไว้ดังต่อไปนี้

(3.1) ภายใต้อำนาจที่ออกโดยอาศัยอำนาจแห่งประกาศซึ่งออกตามมาตรา 2(1) หน่วยสอบสวนพิเศษมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 1) สืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้อง
- 2) รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการ หรือคว้นการกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน และรวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลพิเศษ
- 3) เสนอพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาของศาลพิเศษ
- 4) อ้างถึงพยานหลักฐานที่แสดงถึงการกระทำความผิดของจำเลยต่ออัยการที่รับผิดชอบ
- 5) ปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติของกฎหมายนี้ ตามที่ประธานาธิบดีมอบหมายเป็นครั้งๆไป
- 6) รายงานผลการดำเนินการสืบสวนและการดำเนินการ ทั้งนี้ตามที่ประธานาธิบดีกำกับ
- 7) สรุปสำนวนการสอบสวน และทำรายงานผลครั้งสุดท้ายต่อประธานาธิบดี
- 8) นำส่งรายงานการสอบสวน รายงานการดำเนินการ และค่าใช้จ่าย เสนอต่อรัฐสภา ปีละอย่างน้อย 2 ครั้ง

(3.2) ถ้าพยานหลักฐานที่ได้เพียงพอที่จะดำเนินการกับผู้กระทำผิดได้ หน่วยสอบสวนพิเศษจะต้องแจ้งข้อมูลแก่อัยการที่รับผิดชอบทราบ ทั้งนี้พยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ³⁵

³⁴ Special Investigating Units and Special Tribunals Act No. 74 of 1996, Section 4, Functions of Special Investigating Unit.

³⁵ การคุ้มครองสิทธิของบุคคลกับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต) (น. 60-69). เล่มเดิม.

3.3 ที่มาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ โครงสร้างคณะกรรมการคดีพิเศษและลักษณะคดีพิเศษของประเทศไทย

ในการศึกษาถึงโครงสร้างองค์กรและลักษณะคดีพิเศษของประเทศไทย ซึ่งมีพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงที่มาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษและลักษณะคดีพิเศษ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ที่มาของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

สืบเนื่องจากสถานการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาด้านเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ไปตลอดถึงการก่ออาชญากรรม ซึ่งพัฒนาจากการใช้ความรุนแรงเป็นอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่ามหาศาล ส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก อาชญากรรมดังกล่าวได้แก่

(1) อาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่กระทำต่อระบบการเงิน การธนาคาร การค้า การพาณิชย์ การหลีกเลียงภาษีอากร การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

(2) อาชญากรรมคอมพิวเตอร์หรืออาชญากรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่กระทำ การลักลอบแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือทำลายข้อมูลหรือระบบปฏิบัติการของหน่วยงานต่าง ๆ

(3) อาชญากรรมที่มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้องกับ องค์การอาชญากรรมและอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นการกระทำความผิดที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นองค์กรที่มีเครือข่ายภายในและระหว่างประเทศ รวมทั้งผู้กระทำความผิดมักได้แก่ผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีอิทธิพลให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง เช่น ขบวนการค้าโสเภณีข้ามชาติ ขบวนการค้ายาเสพติด และการค้ายาเสพติด เป็นต้น

อาชญากรรมพิเศษดังกล่าวนี้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการของการกระทำความผิดอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา ลักษณะการกระทำความผิดมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็น ขบวนการ มีการนำเทคโนโลยีวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือประกอบการกระทำความผิด รวมทั้งการกระทำความผิดมีความเกี่ยวเนื่องและมีเครือข่ายโยงใยระหว่างประเทศ ซึ่งการกระทำความผิดต่าง ๆ นี้มีความสลับซับซ้อน แขนงและละเอียดอ่อน ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เป็นอย่างดี อาชญากรรมพิเศษเหล่านี้สร้างความเสียหายและก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงของประเทศอย่างมาก ซึ่งนอกจากจะสร้างความเสียหายโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจการเงินการคลังของประเทศนับหมื่นล้านบาทต่อปีแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงความเชื่อมั่นในการลงทุนของ

ชาวต่างประเทศ ทำให้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง สังคมและความมั่นคงของประเทศไทยในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การป้องกัน ปรามปรามและการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมพิเศษซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกิดปัญหาและอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ

(1) การกำหนดตำแหน่งพนักงานสอบสวนให้เป็นผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจและผู้มีวุฒิการศึกษาด้านนิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์เท่านั้น ซึ่งการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวทำให้ขาดผู้ที่มีความรู้ มีทักษะและความชำนาญเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เช่น เศรษฐศาสตร์ การเงิน การธนาคาร การบัญชี คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

(2) การขาดพนักงานสอบสวนที่มีความรู้และความชำนาญในการสอบสวนอย่างแท้จริง เนื่องจาก

(2.1) เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำหน้าที่ด้านการสอบสวน ได้แก่ พนักงานสอบสวน (สบ.1) และพนักงานสอบสวน (สบ.2) ซึ่งมีระยะห่างร้อยตำรวจตรีถึงพันตำรวจโทเท่านั้น เมื่อพนักงานสอบสวนเหล่านี้ได้รับการเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นเป็นระดับรองผู้กำกับขึ้นไปแล้วจะต้องทำหน้าที่ด้านการบริหาร แต่จะมีได้ทำหน้าที่ด้านการสอบสวนแต่อย่างใด

(2.2) การที่พนักงานสอบสวนสามารถโยกย้ายสลับตำแหน่งไปมาระหว่างหน่วยงานในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เนื่องจากเชื่อว่าตำรวจทุกคนสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนได้ จึงทำให้เกิดการสับเปลี่ยนหมุนเวียนและโยกย้ายหน้าที่ระหว่างฝ่ายสอบสวน ฝ่ายสืบสวน ฝ่ายปราบปราม รวมทั้งฝ่ายจราจร อันถือว่าเป็นเรื่องปกติที่จะต้องปฏิบัติตามระบบราชการ แต่ในความเป็นจริงแล้ว การโยกย้ายสลับตำแหน่งดังกล่าวทำให้ขาดการเชื่อมต่อในการทำงานด้านการสอบสวนคดีอาชญากรรมพิเศษ และขาดพนักงานสอบสวนที่มีความรู้ความชำนาญ และมีทักษะเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาชญากรรมพิเศษ

(3) ภารกิจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นภารกิจที่กว้างขวางและหลากหลาย การควบคุมปัญหาอาชญากรรมพื้นที่ซึ่งได้แก่ อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการประทุษร้ายต่อทรัพย์ ชีวิต ร่างกาย และอาชญากรรมที่เป็นคดีเล็กน้อย เจ้าหน้าที่ตำรวจก็อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ทำให้ต้องทุ่มเททรัพยากรไปกับการดำเนินการดังกล่าว ส่วนการดำเนินการกับอาชญากรรมพิเศษก็ไม่อาจทำได้เต็มที่เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจมีจำนวนไม่เพียงพอกับปริมาณคดีที่เกิดขึ้น ประกอบกับอาชญากรรมพิเศษต้องใช้ระยะเวลาในการรวบรวมพยานหลักฐาน ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่อาจสอบสวนอาชญากรรมที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน

(4) การที่อาชญากรรมพิเศษเป็นอาชญากรรมที่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมากมายมหาศาล ประกอบกับผู้กระทำผิดเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมีผู้มีอิทธิพลสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง จึงทำให้มีการใช้อิทธิพลภายนอกไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลทางการเงิน หรืออิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อันอาจส่งผลให้การอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนถูกบิดเบือนไป³⁶

ประกอบกับนับตั้งแต่ที่ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างของกระทรวงยุติธรรมให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 75 ที่บัญญัติให้รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน และด้วยเหตุดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้มีการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation) หรือ DSI ขึ้นเป็นหน่วยงานของรัฐในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีการทึ่กเกี่ยวข้องกับการป้องกัน ปรึาปรึา และควบคุมคดีพิเศษที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความปลอดภัย โดยดำเนินการเฝ้าระวัง สืบสวน สอบสวนหาข้อเท็จจริง และดำเนินคดีเพื่อปกป้องและรักษารายได้ของรัฐ ป้องกันและปรึาปรึาขบวนการทุจริต ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการตราพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ขึ้นใช้บังคับเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2547

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้บางประการ เพื่อประโยชน์แก่รัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อย ระบบเศรษฐกิจ การคลัง และความมั่นคงของประเทศ กฎหมายดังกล่าวนี้ได้กำหนดโครงสร้างของการใช้อำนาจรัฐหลายประการ เช่น กำหนดให้มีคณะกรรมการคดีพิเศษโดยมีอำนาจหน้าที่ในลักษณะของการกำหนดนโยบายและควบคุมการปฏิบัติตามกฎหมายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดให้มีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและเจ้าหน้าที่คดีพิเศษซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ กำหนดประเภทคดีที่เป็นคดีพิเศษ เป็นต้น

กรมสอบสวนคดีพิเศษมีส่วนจำลองภาพมาจากหน่วยงานของต่างประเทศหลายรูปแบบ เช่น หน่วยงานสอบสวน FBI ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จมาใช้เป็นต้นแบบ

³⁶ จาก แนวทางการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ (เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร “การบริหารงานยุติธรรมระดับสูง” รุ่นที่ 4 วันศุกร์ที่ 26 เมษายน 2556. สำนักงานกิจการยุติธรรม ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา) (น. 12-13), โดย ธาริต เพ็งดิษฐ์, 2556,

ขณะเดียวกันได้ศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินคดีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติพบว่าหลายส่วนเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข เช่น ในการดำเนินคดีอาญาส่วนใหญ่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเพียงนายหนึ่งนายได้รับผิดชอบสำนวนตามลำพัง การทำงานของคน ๆ เดียวจะมีข้อจำกัด เคยมีคำกล่าวที่ว่า คดีอาชญากรรมร้ายแรงประเภทข้ามชาติ เป็นองค์กรอาชญากรรม หรือผู้มีอิทธิพลเป็นเครือข่าย ซึ่งผู้กระทำความผิดมักเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ การที่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจคนเดียวไปจัดการกับอาชญากรรมเหล่านี้คงเป็นการยาก ในขณะที่ภารกิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีข้อจำกัด มีการโยกย้ายหรือเปลี่ยนสายงานตลอดเวลา ความเชี่ยวชาญก็ไม่เกิดแบบต่อเนื่อง ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นขั้นตอนแรกซึ่งจะไปเชื่อมโยงกับกระบวนการบังคับคดีของพนักงานอัยการ ในขณะที่กระบวนการสอบสวนของต่างประเทศมีการให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวนตั้งแต่แรก³⁷

ปัจจุบันกรมสอบสวนคดีพิเศษมีบทบาทและภารกิจเกี่ยวกับการป้องกัน การปราบปราม การสืบสวนและการสอบสวนคดีความผิดทางอาญาที่ต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนโดยใช้วิธีการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้³⁸

- (1) รับผิดชอบงานเลขานุการของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- (2) ป้องกัน ปราบปราม สืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการคดีพิเศษประกาศกำหนดหรือตามมติของคณะกรรมการคดีพิเศษ ตลอดจนปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดทางอาญาที่เป็นคดีพิเศษ
- (3) ศึกษา รวบรวม จัดระบบ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ และเพื่อป้องกัน ปราบปราม สืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ
- (4) จัดให้มีการศึกษา อบรม และพัฒนาระบบงานการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ การพัฒนาความรู้และการประเมินสมรรถภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของกรม และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะมีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษหรือไม่

³⁷ แหล่งเดิม.

³⁸ กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2554.

(5) ดำเนินการเกี่ยวกับงานกฎหมายและระเบียบที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษและงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

(6) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการของกรมสอบสวนคดีพิเศษนั้น ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2554 กำหนดให้จัดแบ่งส่วนราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ ดังนี้

- 1) สำนักบริหารกลาง
- 2) กองกฎหมาย
- 3) สำนักกิจการต่างประเทศและคดีอาชญากรรมระหว่างประเทศ
- 4) สำนักคดีการเงินการธนาคาร
- 5) สำนักคดีความมั่นคง
- 6) สำนักคดีคุ้มครองผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม
- 7) สำนักคดีทรัพย์สินทางปัญญา
- 8) สำนักคดีเทคโนโลยีและสารสนเทศ
- 9) สำนักคดีภาษีอากร
- 10) สำนักคดีอาญาพิเศษ 1
- 11) สำนักคดีอาญาพิเศษ 2
- 12) สำนักคดีอาญาพิเศษ 3
- 13) สำนักเทคโนโลยีและศูนย์ข้อมูลการตรวจสอบ
- 14) สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
- 15) สำนักปฏิบัติการคดีพิเศษภาค
- 16) สำนักปฏิบัติการพิเศษ
- 17) สำนักพัฒนาและสนับสนุนคดีพิเศษ
- 18) กลุ่มตรวจสอบภายใน
- 19) กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร

3.3.2 โครงสร้างของคณะกรรมการคดีพิเศษ

คณะกรรมการคดีพิเศษ เป็นองค์กรของรัฐในรูปคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้มีคณะกรรมการคดีพิเศษ เรียกโดยย่อว่า “กคพ.” ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

(1) นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
(2) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม	รองประธานกรรมการ
(3) ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
(4) ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
(5) ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
(6) ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
(7) อัยการสูงสุด	กรรมการ
(8) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
(9) เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา	กรรมการ
(10) เจ้ากรมพระธรรมนูญ	กรรมการ
(11) ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย	กรรมการ
(12) นายกสภานายความ	กรรมการ
(13) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน	กรรมการ
(14) อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ	กรรมการและเลขานุการ

และให้อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษแต่งตั้งข้าราชการในกรมสอบสวนคดีพิเศษจำนวนไม่เกิน 2 คนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ³⁹

จึงเห็นได้ว่า โครงสร้างของคณะกรรมการคดีพิเศษจะประกอบไปด้วยกรรมการ 2 ส่วน ได้แก่ กรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

(1) กรรมการโดยตำแหน่ง คณะกรรมการคดีพิเศษในส่วนที่เป็นกรรมการโดยตำแหน่งนั้น กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งประจำในหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามคดีพิเศษ โดยเน้นไปที่ผู้ดำรงตำแหน่งที่เป็นผู้บริหารระดับสูงสุดของหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อต้องการความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่หลากหลาย อันจะเป็นประโยชน์แก่การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นคดีพิเศษ ซึ่งคณะกรรมการคดีพิเศษในส่วนที่เป็นกรรมการโดยตำแหน่งนั้น ได้แก่

(1.1) นายกรัฐมนตรี ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลหรือหัวหน้าฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นฝ่ายการเมือง

(1.2) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นฝ่ายการเมือง

³⁹ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 5.

(1.3) ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน

(1.4) ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง

(1.5) ปลัดกระทรวงการคลัง เป็นผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงิน การคลัง และเศรษฐกิจของประเทศ

(1.6) ปลัดกระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการค้า การลงทุน และการพาณิชย์

(1.7) ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้บริหารระดับสูงของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการธนาคารของประเทศ

(1.8) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย

(1.9) เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็นผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้ความเห็นทางกฎหมาย

(1.10) อัยการสูงสุด เป็นผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง

(1.11) เจ้ากรมพระธรรมนูญ

(1.12) นายกสภานายความ เป็นผู้บริหารระดับสูงของสภานายความ

(2) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการคดีพิเศษในส่วนของการกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งตามกฎหมายกำหนดให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้ง โดยต้องมีบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐศาสตร์ การเงินการธนาคาร เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกฎหมาย อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน เป็นกรรมการ เพื่อให้การดำเนินการป้องกันและปราบปรามคดีพิเศษมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งที่เป็นประโยชน์กับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาที่มีลักษณะเป็นคดีพิเศษเป็นสำคัญ ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามไว้หลายประการ ดังนี้

(2.1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

(2.2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์

(2.3) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(2.4) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหาร พรกระการเมือง ที่ปรึกษาพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง

(2.5) ไม่เป็นผู้อยู่ระหว่างถูกสั่งให้พักราชการหรือถูกสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน

(2.6) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ เพราะกระทำผิดวินัย

(2.7) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(2.8) ไม่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(2.9) ไม่อยู่ในระหว่างต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มิให้ดำรง ตำแหน่งใด ๆ

(2.10) ไม่เคยถูกวุฒิสภามีมติให้ออกจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย และยังไม่พ้นกำหนดห้าปีนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติจนถึงวันแต่งตั้ง⁴⁰

นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไว้ โดยให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสองปี ผู้ซึ่ง พ้นจากตำแหน่งอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งรวมกันเกินสามวาระไม่ได้ และใน กรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งตามวาระ แต่ยังมีได้มีการแต่งตั้งกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒินั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีการแต่งตั้ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่⁴¹

นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งใน กรณีดังนี้

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 6

⁴⁰ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 6.

⁴¹ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 มาตรา 7.

(5) คณะรัฐมนตรีให้ออก เพราะมีความประพฤติดูเลี่ยมเสีย บกพร่องหรือไม่สุจริตต่อหน้าที่หรือหย่อนความสามารถ⁴²

เมื่อตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิว่างลงก่อนครบวาระ ให้ดำเนินการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายในสามสิบวัน เว้นแต่วาระของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเหลือไม่ถึงเก้าสิบวัน จะไม่แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิก็ได้ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้มีวาระการดำรงตำแหน่งเท่ากับเวลาที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ยังอยู่ในตำแหน่ง ในระหว่างที่ยังมิได้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กรรมการที่เหลืออยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้⁴³

3.3.3 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษ

ตามระบบกฎหมายไทย มักจะกำหนดให้การดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบด้วยองค์การด้านนโยบายและการตัดสินใจ ในรูปของคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ และให้มีองค์กรปฏิบัติการรับผิดชอบในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ งานธุรการของคณะกรรมการ รวมทั้งปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมายด้วย ซึ่งตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ก็มีลักษณะดังกล่าว โดยคณะกรรมการคดีพิเศษทำหน้าที่เป็นองค์กรมีอำนาจหน้าที่ด้านนโยบายและการตัดสินใจ ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษทำหน้าที่เป็นองค์กรปฏิบัติการ มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁴⁴ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษไว้ดังนี้

(1) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการที่จะออกกฎกระทรวงกำหนดคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1)

(2) กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1)

(3) มีมติเกี่ยวกับคดีความผิดทางอาญาอื่นตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2)

(4) กำหนดข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ตามที่มอบหมายให้ปฏิบัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษ

(5) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

(6) ให้ความเห็นชอบหลักสูตรสอบสวนคดีพิเศษ

⁴² พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 8.

⁴³ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 9.

⁴⁴ จาก การสอบสวนคดีพิเศษ (น. 65), โดย สุรพล ไตรเวทย์, 2547, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

(7) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 หรือตามที่มิ
กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษ

รายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง (2) มติตามวรรคหนึ่ง
(3) และข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ตาม (4) ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา⁴⁵

ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่นั้น คณะกรรมการคดีพิเศษมีอำนาจที่จะแต่งตั้ง
คณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการคดีพิเศษ
กำหนดด้วย⁴⁶

ภายหลังจากที่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการคดีพิเศษขึ้นตามพระราชบัญญัติการ
สอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แล้ว คณะกรรมการคดีพิเศษได้ปฏิบัติงานอำนาจหน้าที่ โดยได้
ดำเนินการ ดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการที่จะออกกฎกระทรวง
กำหนดคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) โดยคณะกรรมการคดีพิเศษได้เคยพิจารณามีมติให้
เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อจะออกกฎกระทรวงไปแล้ว จำนวน 2 ฉบับ คือ

(1.1) กฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎหมายว่าด้วยการ
สอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁴⁷ กำหนดให้คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมาย จำนวน 5 ฉบับ
เป็นคดีพิเศษ ได้แก่

1. คดีความผิดตามประมวลรัษฎากร
2. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร
3. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต
4. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสุรา
5. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาสูบ

(1.2) กฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎหมายว่าด้วยการ
สอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555⁴⁸ กำหนดให้คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมาย จำนวน
9 ฉบับ เป็นคดีพิเศษ ได้แก่

1. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
2. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว

⁴⁵ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 10.

⁴⁶ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 12.

⁴⁷ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 71 ก วันที่ 22 พฤศจิกายน 2547.

⁴⁸ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 35 ก วันที่ 20 เมษายน 2555.

3. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์
4. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่
5. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน
6. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องสำอาง
7. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย
8. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยา
9. คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร

(2) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) ซึ่งตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้คณะกรรมการคดีพิเศษเป็นผู้กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่จะเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) ซึ่งที่ผ่านมาคณะกรรมการคดีพิเศษได้ออกประกาศกำหนดรายละเอียดไปแล้วจำนวน 5 ฉบับ ดังนี้

(2.1) ประกาศ กคพ. เรื่อง การกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁴⁹ ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามกฎหมาย จำนวน 20 ฉบับ โดยใช้เกณฑ์มูลค่าความเสียหาย จำนวนของผู้เสียหายหรือผู้ที่กระทำความผิด โทษที่ได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นสำคัญ

(2.2) ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547 เรื่อง การกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁵⁰ ซึ่งเป็นการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามกฎหมายเพิ่มเติม จำนวน 5 ฉบับ โดยใช้เกณฑ์มูลค่าความเสียหาย จำนวนของผู้เสียหายหรือผู้ที่กระทำความผิด โทษที่ได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นสำคัญ

(2.3) ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 เรื่อง การกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁵¹ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามกฎหมาย จำนวน 9 ฉบับ ตามประกาศ ฉบับที่ 1 และ ฉบับที่ 2 โดยใช้เกณฑ์มูลค่าความ

⁴⁹ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 80 ง วันที่ 21 กรกฎาคม 2547.

⁵⁰ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนพิเศษ 8 ง วันที่ 28 มกราคม 2548.

⁵¹ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 80 ง วันที่ 21 กรกฎาคม 2547.

เสียหาย จำนวนของผู้เสียหายหรือผู้ที่กระทำความผิด โทษที่ได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นสำคัญ

(2.4) ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2554 เรื่อง การกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁵² ซึ่งเป็นการยกเลิกประกาศ กคพ. ฉบับที่ 1 ฉบับที่ 2 และฉบับที่ 3 และกำหนดให้คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่กำหนดเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ซึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ก) (ข) (ค) (ง) หรือ (จ) เฉพาะความผิดซึ่งมีรายละเอียดตามที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายประกาศนี้ และอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษมีคำสั่งให้ทำการสอบสวน เป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ซึ่งในบัญชีท้ายประกาศได้กำหนดคดีความผิดตามกฎหมายไว้ จำนวน 24 ฉบับ โดยมีได้ใช้เกณฑ์มูลค่าความเสียหาย จำนวนของผู้เสียหายหรือผู้ที่กระทำความผิดแต่อย่างใด

(2.5) ประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 เรื่อง การกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁵³ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศ กคพ. ฉบับที่ 4 โดยกำหนดให้คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่กำหนดเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ซึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ก) (ข) (ค) (ง) หรือ (จ) เฉพาะความผิดซึ่งมีรายละเอียดตามที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายประกาศนี้ และอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษมีคำสั่งให้ทำการสอบสวน เป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ซึ่งในบัญชีท้ายประกาศได้กำหนดคดีความผิดตามกฎหมายไว้ จำนวน 9 ฉบับ โดยมีได้ใช้เกณฑ์มูลค่าความเสียหาย จำนวนของผู้เสียหายหรือผู้ที่กระทำความผิดแต่อย่างใด

(3) อำนาจหน้าที่ในการมีมติเกี่ยวกับคดีความผิดทางอาญาอื่นตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) โดยในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ในเรื่องนี้ คณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) ได้ออกประกาศและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวม 2 ฉบับ ดังนี้

⁵² ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนพิเศษ 19 ง วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554.

⁵³ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 85 ง วันที่ 25 พฤษภาคม 2555.

(3.1) ประกาศ กคพ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการร้องขอและเสนอให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁵⁴ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดบุคคลที่มีสิทธิร้องขอให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษ ได้แก่ กรรมการคดีพิเศษ ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

2. กำหนดลักษณะของคำร้องขอเพื่อให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษ อย่างน้อยจะต้องมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 1) ชื่อ และที่อยู่ผู้ร้องขอ
- 2) ลักษณะและพฤติการณ์ของการกระทำความผิด พร้อมพยานหลักฐาน หรืออ้างพยานหลักฐาน
- 3) ความเสียหายที่ได้รับ (ถ้ามี)
- 4) ชื่อผู้กระทำความผิด (ถ้ามี)
- 5) เหตุผลที่ยื่นคำร้องขอ
- 6) ได้เคยมีการร้องทุกข์ กล่าวโทษ ยื่นคำร้องขอ หรือฟ้องคดีมาก่อนหรือไม่ ผลเป็นประการใด

7) ลายมือชื่อผู้ร้องขอ

3. กำหนดวิธีการในดำเนินการตามคำร้องขอ โดยให้ผู้ร้องขอยื่นคำร้องขอต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ เว้นแต่กรณีกรรมการคดีพิเศษเป็นผู้ร้องขอ ให้ส่งเรื่องให้อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษก่อนวันประชุม กคพ. อย่างน้อย 3 วันทำการ และให้อธิบดีนำเรื่องเข้าสู่วาระการประชุม กคพ. ต่อไป เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน กรรมการคดีพิเศษอาจเสนอให้พิจารณาในวันประชุม กคพ. ก็ได้

4. เมื่อกรมได้รับคำร้องขอ ให้ส่งคำร้องขอไปยังคณะอนุกรรมการที่ กคพ. แต่งตั้งให้มีอำนาจพิจารณาทำความเห็นเสนอ กคพ. เกี่ยวกับเรื่องการมีมติให้คดีความผิดทางอาญาอื่นเป็นคดีพิเศษที่ต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และหากอธิบดีเห็นว่าข้อมูล ข้อเท็จจริงยังไม่ชัดเจนเพียงพอ จะสั่งให้ทำการสืบสวนเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนก็ได้

⁵⁴ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนพิเศษ 162 ง วันที่ 9 ตุลาคม 2551.

5. ให้คณะอนุกรรมการพิจารณาคำร้องโดยเร็ว และให้คณะอนุกรรมการมีความเห็นประกอบการพิจารณาด้วยว่าสมควรที่ กคพ. จะมีมติให้คดีความผิดทางอาญานั้นเป็นคดีพิเศษหรือไม่ ประการใด

6. เมื่อ กคพ. มีมติเป็นประการใดแล้ว ให้อธิบดีมีหนังสือแจ้งผู้ร้องขอทราบถึงมติดังกล่าวภายในกำหนด 7 วันทำการ นับแต่วันที่ กคพ. มีมติ

7. กรณีที่ กคพ. เคยมีมติไม่รับเรื่องใดเป็นคดีพิเศษแล้ว ไม่ตัดสิทธิผู้ร้องขอที่จะยื่นคำร้องขอใหม่ได้อีก หากผู้ร้องขอได้แสดงให้เห็นว่ามีเหตุผลหรือข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเป็นเหตุให้สมควรจะทบทวนมติเดิม

(3.2) ระเบียบ กคพ. ว่าด้วยการสืบสวนคดีความผิดทางอาญาเพื่อเสนอ กคพ. มีมติให้เป็นคดีพิเศษ พ.ศ. 2551⁵⁵ ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. กรณีอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเห็นสมควรเสนอให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) ไม่ว่าจะโดยมีผู้ร้องขอตามประกาศ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการร้องขอ และเสนอให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษหรือเห็นเองหรือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีคำขอ อธิบดีจะสั่งให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแสวงหาพยานหลักฐานเบื้องต้นเพื่อนำเสนอ กคพ. ก็ได้

2. ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนคดีนั้นตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ตลอดจนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3. ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษใช้อำนาจสืบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานเกี่ยวกับรายละเอียดแห่งความผิดในคดีดังต่อไปนี้

1) หลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิด เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในเบื้องต้น

2) ลักษณะของการกระทำความผิดที่น่าจะเข้าลักษณะใดลักษณะหนึ่งของ (ก) (ข) (ค) (ง) หรือ (จ) ของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551

4. ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจัดทำรายงานการสืบสวน โดยสรุปรายละเอียดตาม (3) พร้อมข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอว่า ควรเสนอ กคพ. มีมติให้คดีนั้น

⁵⁵ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 10.

เป็นคดีพิเศษหรือไม่ ทั้งนี้ อธิบดีอาจมีคำสั่งให้ทำการสืบสวนคดีนั้นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมอีกก็ได้

5. การนำเสนอ กคพ. มีมติให้คดีที่ได้สืบสวนดังกล่าวเป็นคดีพิเศษ ให้ถือปฏิบัติตามประกาศ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการร้องขอ และเสนอให้ กคพ. มีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษ

(4) อำนาจหน้าที่ในการกำหนดข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ตามที่มีบทบัญญัติกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้คณะกรรมการคดีพิเศษมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ ซึ่งที่ผ่านมากคณะกรรมการคดีพิเศษได้ออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

(4.1) ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในคดีพิเศษระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง พ.ศ. 2547⁵⁶ ซึ่งเป็นข้อบังคับที่ออกตามมาตรา 22 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดวิธีปฏิบัติระหว่างกรมสอบสวนคดีพิเศษกับหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษการดำเนินการเกี่ยวกับหมายเรียกและหมายอาญา การจับ การควบคุม การขัง การค้น หรือการปล่อยชั่วคราว การสืบสวน การสอบสวน การเปรียบเทียบปรับ การส่งมอบคดีพิเศษ และการดำเนินการอื่นเกี่ยวกับคดีอาญาในระหว่างหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญา การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามคดีพิเศษ และการสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ

(4.2) ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษและการสั่งการให้ข้าราชการหรือลูกจ้างกรมสอบสวนคดีพิเศษปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสืบสวน พ.ศ. 2547⁵⁷ ซึ่งเป็นข้อบังคับที่ออกตามมาตรา 23 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษและการสั่งการให้ข้าราชการหรือลูกจ้างกรมสอบสวนคดีพิเศษปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสืบสวน

⁵⁶ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 80 ง วันที่ 21 กรกฎาคม 2547.

⁵⁷ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 80 ง วันที่ 21 กรกฎาคม 2547.

(4.3) ระเบียบ กคพ. ว่าด้วยการสืบสวนคดีความผิดทางอาญาเพื่อเสนอ กคพ. มีมติให้เป็นคดีพิเศษ พ.ศ. 2551⁵⁸ ซึ่งเป็นระเบียบที่ออกตามมาตรา 23/1 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสืบสวน การรายงานการสืบสวน และการนำเสนอ กคพ.มีมติให้เป็นคดีพิเศษ

(4.4) ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁵⁹ ซึ่งเป็นข้อบังคับที่ออกตามมาตรา 24 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการปฏิบัติหน้าที่ การสั่งการ การรายงานและการตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรา 24

(4.5) ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยการเก็บรักษา การใช้ประโยชน์ข้อมูลข่าวสารที่ได้มา และการทำลายข้อมูลข่าวสารอื่น พ.ศ. 2547⁶⁰ ซึ่งเป็นข้อบังคับที่ออกตามมาตรา 25 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเก็บรักษาข้อมูลข่าวสารที่ได้มา การใช้ประโยชน์ข้อมูลข่าวสารที่ได้มา และการทำลายข้อมูลข่าวสารที่ได้มา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีพิเศษ

(4.6) ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกัน หรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการ หรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547⁶¹ ซึ่งเป็นข้อบังคับที่ออกตามมาตรา 32 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร

(5) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดยในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคดีพิเศษในส่วนนี้ จะเป็นเรื่องที่กรมสอบสวนคดีพิเศษโดยอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษในฐานะเลขานุการคณะกรรมการคดีพิเศษจะรายงานสถานภาพคดีพิเศษและประเมินผลการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดยเป็นการรายงานความคืบหน้าของการดำเนินคดีพิเศษในภาพรวมทั้งหมดต่อที่ประชุมคณะกรรมการคดีพิเศษทุกครั้งที่มีการประชุม

⁵⁸ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนพิเศษ 162 ง วันที่ 9 ตุลาคม 2551.

⁵⁹ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 95 ง วันที่ 31 สิงหาคม 2547.

⁶⁰ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 80 ง วันที่ 21 กรกฎาคม 2547.

⁶¹ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 95 ง วันที่ 31 สิงหาคม 2547.

(6) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการให้ความเห็นชอบหลักสูตรสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 กำหนดให้การบรรจุและแต่งตั้งข้าราชการพลเรือนสามัญในตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้บรรจุและแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามมาตรา 15 และผ่านการประเมินความรู้ ความสามารถตามหลักเกณฑ์ที่ อ.ก.พ. กรมสอบสวนคดีพิเศษกำหนด หรือบุคคลตามมาตรา 17 แล้วแต่กรณี โดยบุคคลดังกล่าวต้องสำเร็จการฝึกอบรมตามหลักสูตรสอบสวนคดีพิเศษที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจัดให้มีขึ้นด้วย ซึ่งหลักสูตรที่กรมสอบสวนคดีพิเศษจัดให้มีขึ้นดังกล่าวจะต้องเป็นหลักสูตรที่ผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบของคณะกรรมการคดีพิเศษเสียก่อน

(7) ในการปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 นั้น พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้คณะกรรมการคดีพิเศษมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(7.1) การมีมติให้ยกเว้นคุณสมบัติพิเศษของตำแหน่งพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ ตามมาตรา 17 ที่กำหนดให้ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ของทางราชการในการสอบสวนคดีพิเศษจำเป็นต้องมีบุคลากรซึ่งมีความรู้ ความชำนาญ หรือประสบการณ์สูง เพื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ หรือเป็นบุคลากรในสาขาที่ขาดแคลน กคพ. อาจมีมติให้ยกเว้นคุณสมบัติพิเศษตามมาตรา 15 วรรคสอง หรือมาตรา 16 วรรคสอง แล้วแต่กรณี ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนสำหรับการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลใดเป็นการเฉพาะก็ได้

(7.2) การกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1)

(7.3) อำนาจในการชี้ขาดข้อโต้แย้งหรือข้อสงสัยว่าการกระทำความผิดใดเป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) หรือไม่ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 21 วรรคห้า แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งหรือข้อสงสัยว่าการกระทำความผิดใดเป็นคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่ง (1) หรือไม่ ให้ กคพ. เป็นผู้ชี้ขาด

(7.4) การมีมติให้บรรดาคดีพิเศษที่เกิดขึ้นก่อนพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มีผลใช้บังคับ เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ซึ่งเป็นไปตามบทเฉพาะกาล มาตรา 44 ที่กำหนดให้บรรดาคดีพิเศษที่ค้างการดำเนินการและคดียังไม่ถึงที่สุดอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายนั้น ๆ ต่อไปจนคดีถึงที่สุด เว้นแต่ กคพ. จะมีมติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

3.3.4 ลักษณะของคดีพิเศษ

คดีพิเศษ เป็นศัพท์เทคนิคของกฎหมาย (Technical Term) ซึ่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดให้คดีพิเศษหมายความว่า คดีความผิดทางอาญาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 21⁶²

“มาตรา 21 คดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ คดีความผิดทางอาญา ดังต่อไปนี้

(1) คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ และที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของ กคพ. โดยคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(ก) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นคดีความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน

(จ) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งมีใช้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัย เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญา หรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา

ทั้งนี้ ตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่ กคพ. กำหนด

(2) คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจาก (1) ตามที่ กคพ. มีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ในคดีที่มีการกระทำอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท และบทใดบทหนึ่งจะต้องดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้ หรือคดีที่มีการกระทำความผิดหลายเรื่องต่อเนื่องหรือเกี่ยวพันกัน และความผิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องดำเนินการโดย

⁶² การสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามมาตรฐานรัฐธรรมนูญ (น. 2). เล่มเดิม.

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนสอบสวนสำหรับความผิดบทอื่นหรือเรื่องอื่นด้วย และให้ถือว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีพิเศษ

บรรดาคดีใดที่ได้ทำการสอบสวนเสร็จแล้วโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้ถือว่า การสอบสวนนั้นเป็นการสอบสวนในคดีพิเศษตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว

บทบัญญัติในมาตรานี้ ให้ใช้บังคับกับบุคคลที่เป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนการกระทำความผิดด้วย

ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งหรือข้อสงสัยว่าการกระทำความผิดใดเป็นคดีพิเศษตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่ง (1) หรือไม่ ให้ กคพ. เป็นผู้ชี้ขาด”

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว จึงอาจจำแนกลักษณะของความผิดได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทที่ 1 คดีความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) และประเภทที่ 2 คดีความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2)

ประเภทที่ 1 คดีความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) เป็นคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2537 และที่กำหนดโดยกฎกระทรวง โดยการเสนอแนะของคณะกรรมการคดีพิเศษ (กคพ.) ซึ่งจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(2) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(3) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นคดีความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

(4) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน

(5) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งมีใช้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัย เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญา หรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา

ดังนั้น นอกจากจะเป็นการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ หรือคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎกระทรวง ยังต้องเข้าลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตาม (1) – (5) ด้วย

บัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ประกอบด้วย

- 1) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน
- 2) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า
- 3) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์
- 4) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุนธุรกิจหลักทรัพย์และ

ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์

- 5) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเล่นแชร์
- 6) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน
- 7) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ
- 8) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม
- 9) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค
- 10) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า
- 11) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเงินตรา
- 12) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตใน

ราชอาณาจักร

- 13) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน
- 14) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งประเทศไทย
- 15) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด
- 16) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
- 17) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
- 18) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์
- 19) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน
- 20) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 21) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร
- 22) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

อนึ่ง เนื่องจากปัจจุบันพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 แล้ว และขณะนี้อยู่ระหว่างการแก้ไขเพิ่มเติมบัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เพื่อให้ความผิดตาม

พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 เป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนภายใต้พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ต่อไป

นอกจากบัญชีกฎหมายแนบท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 จำนวน 22 ฉบับแล้ว ยังได้มีกฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 อีก 5 คดีความผิด ได้แก่

- 1) คดีความผิดตามประมวลรัษฎากร
- 2) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร
- 3) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต
- 4) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสุรา
- 5) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาสูบ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 คณะกรรมการคดีพิเศษได้เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมอีกจำนวน 9 คดีความผิด ได้แก่

- 1) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
- 2) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว
- 3) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าย
- 4) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่
- 5) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน
- 6) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องสำอาง
- 7) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย
- 8) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยา
- 9) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร

คดีพิเศษประเภทนี้ นอกจากจะต้องเป็นความผิดตามกฎหมายฉบับต่างๆ ข้างต้นดังกล่าวและต้องมีลักษณะตาม (ก) – (จ) แล้ว ยังมีเงื่อนไขของการที่จะเป็นคดีพิเศษอีกประการหนึ่ง คือ จะต้องเป็นไปตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่คณะกรรมการคดีพิเศษกำหนดด้วย มิใช่ทุกข้อหาหรือฐานความผิดที่กำหนดไว้ในกฎหมายแต่ละฉบับจะเป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ทั้งหมด แต่จะมีเพียงเฉพาะความผิดบางฐานบางมาตราเท่านั้นที่ถูกกำหนดให้เป็นคดีพิเศษ

เดิมที่ได้มีการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดโดยพิจารณาจากองค์ประกอบด้านมูลค่าความเสียหาย และจำนวนผู้กระทำความผิดไว้ในประกาศ กคพ. เรื่องการกำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่ง

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 และ ฉบับที่ 3) ตัวอย่างเช่น ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนที่เป็นคดีพิเศษนั้น นอกจากจะได้กำหนดเฉพาะความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 12 มาตรา 15 มาตรา 15/1 และ มาตรา 15/2 แห่งพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2547 แล้ว ความผิดดังกล่าวยังต้องมีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีจำนวนผู้เสียหายตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไป หรือมีจำนวนเงินที่กู้ยืมรวมกันตั้งแต่ยี่สิบล้านบาทขึ้นไป หรือกรณีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ นอกจากจะได้กำหนดเฉพาะความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 4 ถึง มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 แล้ว ความผิดดังกล่าวยังต้องมีหรือมีมูลน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐซึ่งมีวงเงินหรือมูลค่าตั้งแต่หนึ่งร้อยล้านบาทขึ้นไป เป็นต้น

ต่อมาได้มีประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2554 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554 เรื่อง กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁶³ ให้ยกเลิกประกาศ กคพ. ทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว พร้อมกับกำหนดให้ความผิดอาญาตามกฎหมายแนบท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และคดีความผิดอาญาตามกฎหมายที่กำหนดเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ซึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ก) (ข) (ค) (ง) หรือ (จ) บางบทมาตราตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายประกาศและอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษมีคำสั่งให้ทำการสอบสวนเป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้โดยไม่จำกัดมูลค่าความเสียหายหรือคำนึงถึงจำนวนผู้กระทำความผิดอีกต่อไป

นอกจากนี้ ภายหลังจากที่ได้มีการกำหนดคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายอีก 9 ฉบับเป็นคดีพิเศษ ตามกฎกระทรวงว่าด้วยการกำหนดคดีพิเศษเพิ่มเติมตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555⁶⁴ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งต่อมาคณะกรรมการคดีพิเศษ ในการประชุม ครั้งที่ 3/2555 วันที่ 25 เมษายน 2555 ได้มีมติให้กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดตามกฎหมายที่เพิ่มเติมโดยกฎกระทรวงฯ ทั้ง 9 ฉบับแล้ว ซึ่งเป็นไปตามประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 เรื่อง กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547⁶⁵

⁶³ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนพิเศษ 19 ง วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554.

⁶⁴ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนที่ 35 ก วันที่ 20 เมษายน 2555.

⁶⁵ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 85 ง วันที่ 25 พฤษภาคม 2555.

กฎหมายที่ได้กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่กำหนดเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวงนั้น คณะกรรมการคดีพิเศษได้กำหนดรายละเอียดลักษณะของการกระทำความผิดตามประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 4) และ (ฉบับที่ 5) ดังนี้

(1) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 12 มาตรา 15 มาตรา 15/1 และมาตรา 15/2 แห่งพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(2) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 51 ทั้งนี้ ไม่รวมการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542

(3) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเล่นแชร์ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 18 และมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติการเล่นแชร์ พ.ศ. 2534

(4) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 8 มาตรา 8 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(5) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 และมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542

(6) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 48 มาตรา 49 และมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม พ.ศ. 2543

(7) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือคดีที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการฝ่าฝืนมาตรา 23 มาตรา 24 มาตรา 25 และมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติมหรือคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 58 และมาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

(8) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 108 มาตรา 109 มาตรา 110 และมาตรา 114 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(9) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเงินตรา โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติเงินตราพ.ศ. 2501 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(10) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 31 และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร พ.ศ. 2524

(11) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารแห่งประเทศไทย โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 62 และมาตรา 65 ถึงมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(12) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 193 มาตรา 197 มาตรา 216 มาตรา 217 มาตรา 211 และมาตรา 222 แห่งพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(13) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 60 และมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มีความผิดมูลฐานเป็นคดีพิเศษซึ่งอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

(14) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 48 มาตรา 48 ทวิ และมาตรา 57 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(15) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 69 มาตรา 70 และมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

(16) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 98 และมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(17) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 85 มาตรา 86 และมาตรา 88 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(18) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 278 มาตรา 288 มาตรา 289 มาตรา 296 มาตรา 297 มาตรา 301 และมาตรา 306 ถึงมาตรา 315 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(19) คดีความผิดตามประมวลรัษฎากร โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 37 มาตรา 90/4 มาตรา 90/5 และมาตรา 91/21(7) แห่งประมวลรัษฎากร และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(20) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 27 มาตรา 27 ทวิ มาตรา 60 มาตรา 96 และมาตรา 97 ทศ แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(21) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 147 มาตรา 161 มาตรา 162 มาตรา 165 และมาตรา 167 แห่งพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2527 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(22) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสุรา โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 33 มาตรา 33 ทวิ มาตรา 33 ตริ มาตรา 34 และมาตรา 34 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(23) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาสูบ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 49 และมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2509 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(24) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 14 และมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550

(25) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 37 มาตรา 38 และมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542

(26) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 52 มาตรา 53 มาตรา 54 มาตรา 55 และมาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

(27) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่ โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 132 ทวิ มาตรา 132 ตริ มาตรา 135 มาตรา 148 มาตรา 152 และมาตรา 152 ตริ แห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(28) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 121 มาตรา 132 มาตรา 139 มาตรา 140 มาตรา 141 มาตรา 142 มาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 145 มาตรา 146 มาตรา 147 มาตรา 148 มาตรา 149 และมาตรา 150 แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551

(29) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องสำอาง โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 47 และมาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535

(30) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 74 มาตรา 75 มาตรา 76 และมาตรา 78 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(31) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยา โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 101 มาตรา 111 มาตรา 117 มาตรา 118 มาตรา 119 มาตรา 120 มาตรา 122 และมาตรา 124 แห่งพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(32) คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยอาหาร โดยต้องเป็นคดีความผิดที่มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 58 มาตรา 59 มาตรา 61 มาตรา 64 และมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

อนึ่ง ยังคงมีกฎหมายตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติอีกจำนวน 2 ฉบับ คือ กฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน และกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน ซึ่งมีได้มีประกาศกำหนดรายละเอียดลักษณะของการกระทำความผิดไว้ เนื่องจากกฎหมายทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว มิได้มีการบัญญัติถึงบทกำหนดโทษไว้แต่อย่างใด

ประเภทที่ 2 คดีความผิดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) เป็นคดีความผิดทางอาญาอื่น นอกจากประเภทที่ 1 ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งคณะกรรมการคดีพิเศษจะต้องมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ กำหนดให้เป็นคดีพิเศษ ดังนั้น คดีประเภทนี้จึงเป็นดุลพินิจของ กกพ.ที่จะกำหนดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคดีที่มีการกระทำความผิดขึ้นแล้วหรือยังไม่มี การกระทำความผิดก็ตาม

การที่กฎหมายได้กำหนดให้มีคดีพิเศษประเภทที่ 2 นี้ ก็ด้วยความจำเป็นว่าคดีความผิดบางเรื่องหรือบางฐานความผิดอาจไม่ได้กำหนดให้เป็นคดีพิเศษไว้ในประเภทที่ 1 แต่โดยเหตุผลความจำเป็นเฉพาะเรื่องที่อาจเป็นเรื่องร้ายแรงก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม หรือมีความ

ยุ่งยากซับซ้อนในการสืบสวนสอบสวน จึงได้กำหนดให้คณะกรรมการคดีพิเศษสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดให้คดีความผิดบางเรื่องหรือบางฐานความผิดนั้น ๆ เป็นคดีพิเศษขึ้น

ในการเสนอคณะกรรมการคดีพิเศษเพื่อมีมติให้คดีความผิดทางอาญาใดเป็นคดีพิเศษนี้ ได้มีระเบียบ กคพ. ว่าด้วยการสืบสวนคดีความผิดทางอาญาเพื่อเสนอ กคพ. มีมติให้เป็นคดีพิเศษ พ.ศ. 2551⁶⁶ ได้วางหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการเสนอให้ กคพ. มีมติเป็นคดีพิเศษ โดยอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษจะสั่งให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแสวงหาพยานหลักฐานเบื้องต้นเพื่อนำเสนอคณะกรรมการคดีพิเศษก็ได้ ซึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐานนั้น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องแสวงหาหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิด เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดหรือเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในเบื้องต้น นอกจากนี้ความผิดทางอาญาที่จะเสนอคณะกรรมการคดีพิเศษจะต้องมีลักษณะของการกระทำผิดที่น่าจะเข้าลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ก) – (จ) ด้วย

นอกเหนือจากคดีพิเศษทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวข้างต้นแล้ว ตามมาตรา 21 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคท้าย ยังได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษสามารถสืบสวนสอบสวนในคดีความผิดที่ต่อเนื่องหรือเกี่ยวพันกันได้ รวมทั้งบรรดาคดีใดที่ได้ทำการสอบสวนเสร็จแล้วโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้ถือว่าการสอบสวนนั้นเป็นการสอบสวนในคดีพิเศษ ซึ่งเป็นการอุดช่องว่างและแก้ปัญหาการกล่าวอ้างว่า การสอบสวนไม่ชอบที่จะส่งผลให้การฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการไม่ชอบไปด้วย

โดยสรุปแล้วการดำเนินการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 นั้น จะต้องปรากฏว่าเป็นการกระทำความผิดอาญาที่มีลักษณะเป็นคดีพิเศษเสียก่อน ซึ่งการพิจารณาว่าคดีความผิดอาญาเรื่องใดจะเป็นคดีพิเศษหรือไม่ ต้องพิจารณาจากพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษที่ได้จำแนกคดีพิเศษออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ กล่าวคือ

(1) คดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) หรือที่เรียกว่า “เป็นคดีพิเศษโดยอัตโนมัติ” ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

(1.1) เป็นคดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 และที่กำหนดโดยกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของคณะกรรมการคดีพิเศษ ซึ่งปัจจุบันมีการกำหนดให้คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายแล้วรวม 32 ฉบับ

⁶⁶ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนพิเศษ 162 ง วันที่ 9 ตุลาคม 2551.

(1.2) จะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- 1) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ
- 2) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ
- 3) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นคดีความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม
- 4) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการผู้ให้หรือผู้สนับสนุน
- 5) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งมีพนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัย เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญา หรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา

(1.3) จะต้องเป็นไปตามรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่คณะกรรมการคดีพิเศษกำหนดด้วย มิใช่ทุกข้อหาหรือฐานความผิดที่กำหนดไว้ในกฎหมายแต่ละฉบับจะเป็นคดีพิเศษที่จะต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ทั้งหมด แต่จะมีเพียงเฉพาะความผิดบางฐานบางมาตราเท่านั้นที่ถูกกำหนดให้เป็นคดีพิเศษ ซึ่งปัจจุบันคณะกรรมการคดีพิเศษได้ออกประกาศ กคพ. (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2554 และ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 กำหนดรายละเอียดของลักษณะของการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

(2) คดีพิเศษตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (2) เป็นคดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจากประเภทแรกดังกล่าวข้างต้น ซึ่งคณะกรรมการคดีพิเศษมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ กำหนดให้เป็นคดีพิเศษ

การศึกษาในบทที่ 3 นี้ เป็นการศึกษาทำความเข้าใจถึงโครงสร้างและกระบวนการสอบสวนคดีพิเศษของต่างประเทศ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับโครงสร้างและกระบวนการสอบสวนคดีพิเศษของประเทศไทย ซึ่งแม้โครงสร้างและกระบวนการสอบสวนคดีจะมีความแตกต่างกันของผู้ใช้อำนาจเหล่านี้ไปตามระบบการเมืองและกฎหมายของแต่ละประเทศ โดยในบางประเทศให้หน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเป็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ บางประเทศกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ หรือบางประเทศอาจจะตั้งหน่วยสอบสวนพิเศษขึ้นมาโดยเฉพาะ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสืบสวนสอบสวนความผิดบางประเภท เช่น หน่วยสอบสวนพิเศษของสาธารณรัฐ

ลิทัวเนีย หรือหน่วยสอบสวนพิเศษของสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ และแม้หน่วยงานเหล่านี้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปก็ตาม แต่ลักษณะการใช้อำนาจก็ยังคงคล้ายคลึงกัน สำหรับประเทศไทยจะเห็นได้ว่า ได้ตั้งหน่วยงานสอบสวนพิเศษขึ้นมาเป็นการเฉพาะเช่นกัน คือ กรมสอบสวนคดีพิเศษ โดยมีการตราพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ขึ้นใช้บังคับ และกำหนดให้มีคณะกรรมการคดีพิเศษซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับนโยบายที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นกับประชาชน แต่โดยที่โครงสร้างของคณะกรรมการคดีพิเศษดังกล่าวนั้น จากการศึกษาพบว่า ยังมีปัญหาทางกฎหมายบางประการ ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขในบทต่อไป